

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 10 maj 1915 kl. 7 e. m.

Sammanstatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 119 angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk och nr 129 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och till lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 i andra kammaren väckta motioner nr 227, nr 232 och nr 234.

Till bankoutskottets behandling hava, i fråga om vidtagande av åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, överlämnats följande till riksdagen avlätna Kungl. Maj:ts propositioner, samtliga dagtecknade den 16 april 1915:

nr 119 angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk; samt

nr 129 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och till lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker,

ävensom nr 128 med förslag till ändrad lydelse av § 18 mom. 2

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 8 saml. 2 avd. 1 häft. (Nr 1.) 1

i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket, vilken delvis berör här ifrågavarande ämne.

Därjämte hava till bankoutsittet överlämnats följande inom andra kammaren väckta, i samband med förevarande proposition nr 119 stående motioner, nämligen

nr 227 av herr *Linders*,

nr 232 av herr *Magnusson* i Skövde och

nr 234 av herr *Olsson* i Ramsta.

Efter överenskommelse mellan banko- och jordbruksutskotten hava samtliga ovannämnda propositioner och motioner överlämnats till behandling av sammansatt banko- och jordbruksutskott.

Huvudgrunderna för det i förut uppräknade propositioner framlagda förslaget till åtgärder från det allmännas sida för att giva idkare av mindre jordbruk tillgång till en bättre ordnad driftkredit återfinnas i det utdrag av statsrådsprotokollet för den 26 mars 1915, som bilagts propositionen nr 119. I detsamma har statsrådet och chefen jordbruksdepartementet till en början givit en framställning av det i ärendet från statens sida verkställda utredningsarbetet, och torde ett kortfattat sammandrag av densamma lämpligen här få plats.

I denna historik erinras hurusom tanken att ordna det mindre jordbrukets driftkredit med föreningsväsendets tillhjälp här i riket först fick full aktualitet genom den skrivelse i frågan, som den 7 november 1903 av hushållningssällskapens ombud överlämnades till Kungl. Maj:t.

Sedan frågan därefter remitterats till lantbruksstyrelsen och av densamma utretts, framlade lantbruksstyrelsen den 1 december 1908 ett förslag, som var byggt på att till kreditföreningar, som kunde komma att bildas bland jordbrukare och vilkas organisation erbjöde vissa garantier för soliditet, staten skulle i viss utsträckning tillhandahålla rörelsekapital. Över detta förslag avgavs yttrande av fullmäktige i riksgäldskontoret, vilka därvid framhöllo, att staten endast med stor försiktighet borde påtaga sig den ökade skuldsättning, som vore erforderlig för bildande av nya lånefonder.

På grund av denna fullmäktiges mening upptogs frågan till ny utredning, denna gång genom sakkunniga, tillkallade inom jordbruksdepartementet, och avgåvo dessa sitt betänkande den 18 januari 1911. Deras förslag var baserat på, att kreditföreningarna, som skulle åtnjuta visst understöd från statens sida, borde söka erhålla det behöfliga driftkapitalet i främsta rummet från sparbankerna, och borde för detta ändamål varje kreditförening ansluta sig till en sparbank eller annan pen-

ninginrättning. Förslaget, som remitterades för yttrande av Konungens befallningshavande och hushållningssällskapens förvaltningsutskott, ut-sattes emellertid på åtskilliga viktiga punkter, främst i fråga om medel-anskaffningen, för en kritik, som föranledde till övervägande, om icke ytterligare andra utvägar för frågans lösning stode att finna.

Ett nytt förslag utarbetades inom jordbruksdepartementet och över-lämnades den 26 februari 1913 till departementschefen. Detsamma innebar såtillvida en principiell avvikelse från de föregående förslagen som det till en viss utsträckning byggde på föreningarnas självverk-samhet för medelanskaffningen. Kreditföreningarna borde nämligen utnyttja den rätt, som genom den nya banklagen av den 22 juni 1911 tillerkändes ekonomiska föreningar att från sina medlemmar mottaga insättningar på bankmässig räkning. För övrigt borde medel erhållas dels genom diskontering av växlar i riksbanken, vartill tillfälle under vissa förutsättningar beretts, dels genom lån ur en av staten avsatt fond, som dock förutsattes skola bliva förhållandevis liten. Den vid-lyftigare verksamheten krävde en fullständigare organisation och därför föreslogs, att de lokala kreditföreningarna i och för medelfördelningen, revision, upplysningsverksamhet o. s. v. skulle sammanslutas i central-föreningar. Från staten borde liksom enligt 1911 års förslag visst understöd till förvaltningskostnader m. m. utgå. Även mot detta förslag framställdes av vissa myndigheter, för vilkas hörande detsamma remitte-rades, betänkligheter, som föranledde tillkallande av nya sakkunnige inom jordbruksdepartementet.

Dessas yttrande avgavs den 31 oktober 1913. De sakkunniges arbete gick i främsta rummet ut på att utfinna ytterligare möjligheter för medelanskaffning och föreslogo de i detta avseende dels, att det skulle medgivas centralföreningar för jordbrukskredit att bedriva inlåning på sparkasseräkning även från allmänheten, dels att åt kreditföreningarna skulle beredas större möjligheter än som enligt departementsförslaget förefunnos att förskaffa sig lån från sparbanker och andra penninginrätt-ningar. Även med avseende på vissa detaljbestämmelser framställde de sakkunniga önskemål och förslag och slutligen hemställde de, att de planerade kreditföreningarna skulle benämnas *jordbrukskassor*.

De bägge under år 1913 avgivna förslagen ävensom myndigheters yttranden över desamma finnas tryckta som bilagor till propositionen nr 119.

Efter den sålunda verkställda utredningen har frågan även varit föremål för behandling i riksdagen. I två likalydande motioner, nr 48 i första kammaren, och nr 96 i andra kammaren, hemställdes nämligen

vid 1914 års senare riksdag om skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t med anhållan om utarbetande och framläggande av slutligt förslag i huvudsaklig överensstämmelse med de under år 1913 framkomna förslagen.

Motionerna, vilka till förberedande behandling hänvisades till sammansatt banko- och jordbruksutskott, tillstyrktes av utskottet och vunno riksdagens bifall. I skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 257) motiverade riksdagen till en början sin principiella anslutning till de föreliggande förslagen av år 1913 och särskilt till tanken att medgiva centralkassorna rätt till viss inlåning från allmänheten samt yttrade slutligen:

»På sätt riksdagen förut erinrat, torde den organisation, centralföreningarna enligt förslaget skulle erhålla, i det stora hela få anses vara betryggande. Under sådana förhållanden vill det synas, som om de invändningar, vilka kunna göras emot den för centralföreningarna föreslagna rätten till inlåning från allmänheten, icke vore av avgörande betydelse, ävensom att ett fruktbarande samarbete med sparbankerna skulle kunna genomföras, så att kreditföreningarna av dessa kunde erhålla lån mot en ränta, vilken med hänsyn till den säkerhet föreningarna erbjuda borde kunna beräknas billigare än för vanliga lån mot namnsäkerhet.

I varje fall synes det vara av vikt att hålla öppen möjligheten att jämväl på annat sätt än genom den föreslagna rätten till inlåning från allmänheten anskaffa nödiga medel, exempelvis genom de redan antydda åtgärderna, växeldiskontering på kort tid i riksbanken samt försträckningar ur en statslånefond. Inom riksdagen har ock ifrågasatts, huruvida icke anstalter borde kunna träffas för upprättande av en för hela landet gemensam centralbank, där staten garanterade visst belopp. För ändamålet erforderliga medel synas lämpligen kunna erhållas från statens pensionsfond.

Då riksdagen i likhet med motionärerna finner det vara angeläget, att frågan snarast möjligt på ett tillfredsställande sätt ordnas, har riksdagen för sin del icke tvekat att besluta en skrivelse i ämnet till Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen håller nämligen före, att ett uttalande från riksdagens sida bör i sin mån vara ägnat att bidra till en snar lösning av frågan, utan att därigenom riksdagens rätt att pröva blivande förslag på något sätt föregripes.

Aberopande vad sålunda blivit anfört, får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och i erforderliga delar snarast möjligt för riksdagen framlägga *dels* förslag till ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med de

grunder, som innefattas i det i motionerna omförmälda, inom jordbruksdepartementet år 1913 utarbetade förslaget med däri av 1913 års sakkunniga föreslagna ändringar samt med beaktande jämväl av här ovan berörda eller andra synpunkter i fråga om lämpligaste sättet för anskaffande av nödiga penningmedel, *dels ock* förslag till de ändringar i gällande lag om bankrörelse och övriga bestämmelser, som må finnas erforderliga för förslagets genomförande.»

I anledning av riksdagens skrivelse infortrades yttranden från pensionsstyrelsen och postsparbanken, huruvida och i vilken omfattning pensionsfondens, respektive postsparbankens medel kunde användas till utlåning åt föreningar, avsedda att förmedla kredit åt det mindre jordbruket, ävensom från fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken över väckt förslag, att såsom garanti för centralkassornas förbindelser skulle läggas statsobligationer intill visst belopp, och återfinnes i propositionen redogörelse för dessa myndigheters yttranden.

I propositionen nr 119 föreslår Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte *»dels* godkänna följande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk:

Mom. 1. Ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, (*jordbrukskassa*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel undfå bidrag utan återbetalningsskyldighet till de årliga förvaltningskostnaderna. Dessa bidrag utgå med två kronor för medlem under vart och ett av de fyra första åren näst efter det, då godkännandet givits, samt med en krona för medlem under vart och ett av följande sex år och beräknas efter det antal medlemmar, som jordbrukskassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft.

Mom. 2. Ekonomisk förening, som utgör sammanslutning för ett eller flera län av jordbrukskassor, (*centralkassa för jordbrukskredit*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel erhålla bidrag utan återbetalningsskyldighet dels till organisationskostnader med 2,000 kronor samt dels till de årliga förvaltningskostnaderna med 2,000 kronor under vart av de två första åren näst efter det, då godkännandet givits, med 1,000 kronor under vart av de följande fyra åren och med 500 kronor under vart av ytterligare fyra år.

Mom. 3. Då godkännande meddelas åt centralkassa för jordbrukskredit, skall tillika förordnas ett ombud att å det allmännas vägnar öva tillsyn över centralkassans verksamhet.

Detsamma gäller beträffande jordbrukskassa i län, för vilket centralkassa ännu icke bildats och vunnit godkännande.

Mom. 4. Förenämnda statsbidrag kunna på ansökning utanordnas, förvaltningsbidrag, när revision av nästföregående årets förvaltning och räkenskaper ägt rum samt ansvarsfrihet för samma år beviljats styrelsen, och bidrag till organisationskostnader, så snart godkännandet meddelats.

Mom. 5. Fråga om erhållande av bidrag, som ovan sägs, handläggas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där vederbörande kassas styrelse har sitt säte.

Ansökan därom skall vara åtföljd av:

styrkt avskrift av kassans stadgar samt bevis om behörig registrering och om godkännande från det allmännas sida;

samt, såvitt fråga är om förvaltningsbidrag:

dels styrkta avskrifter av förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen för nästföregående år samt protokoll angående ansvarsfrihet för samma år för styrelsen,

dels ock,

där ansökningen göres av jordbrukskassa, en av dess styrelse på heder och samvete bestyrkt uppgift angående det antal medlemmar kassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft jämte särskilt yttrande över ansökningen antingen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, må vara förordnat att öva tillsyn över kassans verksamhet, eller av styrelsen för vederbörande centralkassa, därest jordbrukskassan är ansluten till en sådan,

samt, där ansökningen göres av centralkassa för jordbrukskredit, yttrande över ansökningen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet.

Efter prövning av ansökningshandlingarna äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att av det för ändamålet anvisade statsanslaget utanordna det kassan, enligt vad ovan sägs, tillkommande bidraget.

Mom. 6. De ytterligare föreskrifter i ämnet, som må finnas erforderliga, meddelas av Kungl. Maj:t;

dels å extra stat för år 1916 under nionde huvudtiteln bevilja ett förslagsanslag å 10,000 kronor till statsbidrag åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk;

samt dels medgiva, att för varje centralkassa för jordbrukskredit,

som vinner godkännande från det allmännas sida, svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor må från riksgäldskontoret överlämnas till Sveriges riksbank att av denna innehavas såsom en gemensam pant för samtliga centralkassans förbindelser, med rätt för kassans fordringsägare att använda panten till täckande av sina fordringar, i den mån kassans egna tillgångar, de belopp inberäknade, som på grund av medlemmarnas i kassan ansvarighet för dess förbindelser kunna från dem uttaxeras, därtill visa sig otillräckliga, och under villkor: att behovet av pantens tillgripande skall styrkas genom intyg av det ombud, som, efter vad ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet, att medgivande till pantens användande skall lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där centralkassans styrelse har sitt säte, därvid tillika skola meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för pantens tillgodogörande och för därigenom influtna medels fördelning mellan fordringsägarna, att riksgäldskontoret ofördröjligen underrättas, då dylikt medgivande lämnats, samt att obligationerna därvid tillika i första hand hembjudas riksgäldskontoret till inlösen.»

Efter att hava lämnat den förut omnämnda redogörelsen för frågans föregående behandling av statsmakterna motiverade departementschefen på följande sätt ovan anförda förslag:

»Såsom den föregående framställningen utvisar, hava meningarna varit ganska eniga därom, att något bör göras för ett bättre tillgodoseende av det mindre jordbrukets behov av driftkredit. Det torde också vara otvivelaktigt, att i detta hänseende de nuvarande förhållandena icke äro tillfredsställande. En var, som har någon kännedom om tillståndet på landsbygden, vet hur borgens- och växelsystemen där florera. En sakkunnig överslagsberäkning har också givit vid handen, att den ränta den jordbrukande befolkningen får betala för åtminstone den del av dess rörelsekapital, som måste anskaffas genom upplåning i de allmänna bankerna, i medeltal vida överstiger den ränta handels och industriens företagare få betala för sitt upplånade driftkapital, beroende dels på att jordbrukarna till följd av de produktionsförhållanden, under vilka de arbeta, hittills i allmänhet icke kunnat på lämpligt sätt utnyttja de i vårt bankväsen använda kreditformer, som draga den billigaste räntan, nämligen de mycket korta lånen och växlarna, samt dels möjligen också på den sammanblandning av konsumtionskredit och driftkredit, som blivit en följd av det nuvarande systemet och som väl får antagas hava medfört, att räntorna å det för driften upplånade kapitalet kommit att undergå en utjämning uppåt mot de högre ränte-

satser, som av naturliga skäl måste gälla för den mera riskfulla konsumtionskrediten. Vad detta innebär blir så mycket tydligare, om man samtidigt erinrar sig, att hos oss sedan mitten av förra århundradet pågår en utveckling inom jordbruket från naturalhushållning till penninghushållning, som redan ställt och, i den mån som nämnda utveckling fortskrider, kommer att ställa alltså ökade krav på driftkapital åt jordbruket.

Om således meningarna varit eniga därom, att åtgärder för lösningen av förevarande fråga äro erforderliga, hava de däremot gått så mycket mera i sår, då det gällt att finna den väg, som skulle kunna leda till en bättre sakernas ordning.

Det första spörsmål, som härvid möter, synes mig vara det, huruvida man skall söka bygga på en utveckling av realkrediten eller på en bättre organisation av personalkrediten.

Otvivelaktigt skulle i viss mån ökade kreditmöjligheter kunna beredas jordbruket genom en lagstiftning, som öppnade utväg att använda även den jordbrukarna tillhöriga lösegendomen såsom kreditunderlag. De försök, som hos oss blivit gjorda till en sådan lagstiftning, hava emellertid visat, med vilka stora tekniska svårigheter man har att räkna, om man vill söka lösa frågan på denna väg. Det har också hittills visat sig omöjligt för statsmakterna att ena sig om något av de framkomna förslagen.

Vad som icke låtit sig genomföra på ett tidigare stadium synes med den utveckling till allt större intensitet, som just måste vara det utmärkande särskilt för det mindre jordbruket, ännu mindre lämpa sig för de nuvarande förhållandena. Med nämnda utveckling har nämligen behovet av rörelsekapital vuxit högst betydligt. Visserligen har även värdet av jordbrukarnas inventarier samtidigt ökat. Det torde emellertid utan fara för misstag kunna påstås, att ökningen i behovet av driftkapital vida överväger den i inventarietvärde. Jag vill i detta hänseende endast erinra om de belopp, som till gödselmedel och utsäde samt till arbetslöner i våra tider måste förskjutas av jordbrukaren under den del av året, under vilken den väsentligaste produktionsprocessen, grödans frambringande, pågår. Med all säkerhet skulle således den tillökning i kreditmöjligheter, en lagstiftning av angivna slag skulle komma att tillföra jordbruket, långt ifrån motsvara behovet.

Härtill kommer risken att, åtminstone om lagstiftningen komme att gå i den riktning, som angives av det år 1886 avgivna kommittéförslaget, eller därhän att lösörena skulle få intecknas tillsammans med respektive fastighet, de ökade kreditmöjligheterna skulle komma själva

fastighetskrediten till godo och således visserligen bidra att öka fastighetsvärdena, men ej att medföra någon förskjutning till det bättre i förhållandet mellan den del av jordbrukarnas förmögenhet, som är nedlagd i fastigheter, och den som står till förfogande såsom underlag för själva driften.

Slutligen torde böra erinras, att den säkerhet, som på detta sätt skulle kunna beredas vederbörande långivare, på sätt flerfaldiga gånger framhållits, ingalunda är av beskaffenhet att kunna beräknas medföra särskilt billiga lån.

De av mig anförda skälen synas mig uppenbarligen giva vid handen, att, om man vill söka vinna en verklig lösning av frågan om beredande av bättre driftkredit åt det mindre jordbruket, man måste bygga på en utveckling av personalkrediten och icke på en förstärkning av realkrediten. Under det att denna senare är bunden vid värdet av den egendom, som skall utgöra underlag för densamma, och i regel måste hava sin högsta gräns uppåt vida under detta värde, är personalkrediten ej bunden av andra gränser än förtroendet till kredittagaren och till det sätt, varpå han sköter det företag, för vilket krediten önskas. Personalkrediten är också i de moderna samhällena ordnad i så många skiftande former, att genom ett lämpligt urval bland dem och en passande utveckling av en del av dessa former alla berättigade behov böra kunna tillgodoses. Ej heller synas på denna väg oöverstigliga hinder möta att med en lämplig organisation bereda jordbruket den driftkredit det behöver till så billigt pris, som rimligen bör kunna begäras.

Jag är således ifråga om valet mellan ett försök till utveckling av realkrediten och ett försök att bygga på personalkrediten av den mening, som tagit sig uttryck i de sista hos oss framkomna förslagen i ämnet.

Likaledes biträder jag förslagen därutinnan, att ifråga om det mindre jordbruket med dess många små risker det lämpliga underlaget för ett organiserande av driftkrediten är föreningsväsendet. Det är på denna väg man slagit in i alla de länder, i vilka hittills några verkliga resultat vunnits uti ifrågavarande hänseende. Genom att bygga på föreningsväsendet och genom att lämpligt ordna ansvarighetsförhållandena inom föreningarna vinnes också genast utsikter att kunna tillgodose två viktiga önskemål, nämligen dels att bereda en nästan osviklig säkerhet för långivarna samt dels att skapa möjligheter att öva kontroll över de ändamål, för vilka kredit sökes, och däröver att erhålla lån verkligen användas för uppgivet ändamål, med därav följande möjlighet att göra slut på sammanblandningen av produktionskredit och konsumtionskredit. Av vilken betydelse vinnandet av dessa fördelar är för er-

nåendet av tillräckligt billig kredit, framgår delvis redan av det föregående och torde vad angår betydelsen av den ökade säkerheten för långivarna vara uppenbart. Genom användande av nämnda utgångspunkt vinner man emellertid även, såsom framgår av den redogörelse jag lämnat för de olika förslagen i ämnet, möjlighet att genom föreningarna såsom mellanhänder förmedla övergången mellan de kreditformer, med vilka våra penninginrättningar för närvarande röra sig, och de för jordbruket lämpliga kreditformerna. Sålunda kunna t. ex. lån, som hos en sparbank upptagas på 10 eller 5 års amorteringstid, av föreningarna användas till utlämnande av lån med för olika ändamål äpassade kortare amorteringstider o. s. v.

Det har visserligen sagts, att ett byggande på föreningsväsendet hos oss skulle komma att möta större svårigheter än i andra länder till följd av vår jordbrukarbefolknings motvilja mot det tvång till underordnande, föreningsväsendet ju otvivelaktigt skulle komma att i viss mån innebära, och framförallt mot nödvändigheten att ikläda sig den ansvarighet för föreningarnas förbindelser, som utgör en förutsättning för att över huvud taget något på nu ifrågavarande område skall kunna vinnas med föreningsväsendet som utgångspunkt.

Jag vill visserligen icke alldeles underkänna dessa synpunkter, men jag tror å andra sidan, att man i nämnda hänseende mer än kanske i en del andra får akta sig för att från nuvarande förhållanden draga allt för hastiga slutsatser beträffande framtiden. Föreningsväsendet är nämligen särskilt på jordbrukets område så nytt hos oss i förhållande till andra länder, att vår lantbefolkning näppeligen kan hava vunnit full insikt om den styrka detsamma, väl handhaft, kan bereda. Måhända bidrager härtill också, att en del tidigare organisationer varit mindre omsorgsfullt planlagda och skötta. Den utveckling, en del av våra kooperativa jordbrukarsammanslutningar under senare årtiondena nått, låter emellertid hoppas, att genom ett energiskt upplysningsarbete och genom beredande av god ledning vid kreditföreningarnas organisation och första utveckling betänkligheterna mot själva föreningsväsendet böra kunna övervinnas. Vad angår den andra förmenta betänkligheten, den att ikläda sig ansvar för föreningarnas förbindelser, så måste särskilt framhållas, att den omständigheten, att jämförelsevis många av de hittills bildade jordbrukarsammanslutningarna antagit formen av föreningar utan personlig ansvarighet, ej får tagas som bevis för, att en sådan betänklighet överhuvudtaget finnes. Jag har mig nämligen väl bekant, att en stor del, om ej de flesta, av dessa föreningar utan personlig ansvarighet röra sig med s. k. garantiförbindelser. Deras medlemmar hava således

icke dragit sig för att ikläda sig en vida farligare ansvarighet än den, som skulle blivit en följd av sammanslutningens bildande under form av förening med begränsad personlig ansvarighet. Anledningen till att förstnämnda organisationsform i så stor utsträckning anlitas måste således antagas vara en annan än fruktan för själva ansvarigheten, och det ligger då närmast till hands att söka orsaken i de jämförelsevis tunga former vår första föreningslag stadgade för föreningar med begränsad personlig ansvarighet, former, som numera äro betydligt förklarade. Det måste emellertid i detta sammanhang framhållas, huru viktigt det är, att villkoren för de blivande kreditföreningarnas tillvaro göras sådana, att det blir dem möjligt att utan medlemmarnas allt för stora betungande snabbt bilda reservfonder tillräckliga att möta de förluster, som otvivelaktigt här och där måste uppstå. Endast under detta villkor finnes nämligen utsikt att övervinna de betänkligheter, som i varje fall nog på vissa håll kunna finnas mot att ingå i föreningar av det ifrågasatta slaget.

Visserligen kan det synas tvivelaktigt, huruvida de nu rådande förhållandena äro sådana, att tidpunkten kan anses lämplig att börja ett företag av så vittutseende art, som ett ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden på föreningsväsendets grund uppenbarligen är. Särskilt kan det icke undgås, att stora svårigheter komma att möta att under den närmaste tiden erhålla penningar för ändamålet till så billigt pris som önskligt vore.

Det bör emellertid å andra sidan framhållas, att behovet av nya möjligheter att erhålla erforderlig kredit för jordbrukets drift säkerligen kommer att göra sig särskilt kännbart under de tider, som närmast stunda, och att det ju alltid tager en viss tid, innan den organisation, för vilken man kan komma att besluta sig, hinner bli genomförd.

Med hänsyn härtill har jag ansett mig icke böra underlåta att redan nu tillmötesgå den av riksdagen uttalade önskan om frågans företagande till avgörande snarast möjligt.

Beträffande själva organisationen av de föreningar, som skulle komma att uppbära den blivande kreditrörelsen, anser jag mig i likhet med riksdagen böra i allt väsentligt ansluta mig till det förslag, som under år 1913 utarbetats inom jordbruksdepartementet, med de ändringar däri, varom samma års sakkunnige hemställt.

I ett avseende anser jag emellertid särskilda betänkligheter möta att följa de sistnämndes förslag, nämligen ifråga om sättet för bestämmandet av det ansvar för centralföreningarnas förbindelser, som skulle åligga de lokala föreningarna. I detta hänseende hava 1913 års sakkunnige

föreslagit, att de lokala föreningarna skulle tillförbindas att ikläda sig en ansvarighet för centralföreningarnas förbindelser motsvarande två tredjedelar av den ansvarighet lokalföreningarnas egna medlemmar i sin ordning iklätt sig för deras förbindelser, under det att departementsförslaget bestämt ifrågavarande ansvarighet till tjugu gånger det sammanlagda insatsbelopp, med vilket den lokala föreningen ingått i centralföreningen. Jag vill visserligen ej helt och hållet underkänna de synpunkter sakkunnige anfört till stöd för sitt förslag i denna del. Särskilt är det uppenbart, att centralföreningarnas kreditvärdighet skulle vinna en viss förstärkning genom ett upptagande av de sakkunniges förslag. Det torde emellertid böra erinras, att med en anordning, sådan de sakkunnige i denna del ifrågasatt, beloppet av varje lokalförenings ansvarighet kommer att växla med varje förändring i dess medlemsstock. Ett sådant förhållande överensstämmer föga med föreskriften i gällande lag om ekonomiska föreningar, att i föreningar med begränsad personlig ansvarighet medlemmarnas ansvarighet skall vara bestämd till visst belopp. På grund härav anser jag mig böra i förevarande del i huvudsak ansluta mig till departementsförslaget. Dock lär med hänsyn till den höjning i den lånerätt, som skulle tillkomma underföreningarnas medlemmar, vilken föreslagits av de sakkunnige, och den därav följande höjningen i medlemmarnas ansvarighet, en motsvarande höjning böra företagas jämväl i underföreningarnas ansvarighet för centralförenings förbindelser eller från 20 till 30 gånger insatsbeloppet. Den minskning i kreditvärdighet, som även med denna jämkning möjligen i vissa fall kan bliva en följd av en återgång till departementsförslagets grunder, torde ej vara synnerligen avsevärd, särskilt om jämväl lokalföreningarnas lånerätt i centralföreningarna bestämmas på sätt som avses i nämnda förslag eller så att den göres i väsentligare mån beroende av det antal insatser, med vilket lokalförening ingått i vederbörande centralförening. Föröfrigt torde denna minskning fullt uppvägas av den förstärkning av kreditvärdigheten, som skulle vinnas genom ett bifall till vad jag längre fram kommer att föreslå därom, att staten skulle begagna den möjlighet, som enligt det förut anförda förefinnes, att stöda centralföreningarna genom att lämna visst belopp i obligationer som säkerhet för varje godkänd centralförenings förbindelser.

Även ifråga om ordnandet av förhållandena, då fastighet är av ägaren upplåten åt annan till brukande, anser jag mig böra ansluta mig till departementsförslaget och således böra tillerkänna brukaren rätt att ingå i vederbörande jordbrukskassa för fastighetens hela areal odlad

jord, detta av hänsyn till svårigheten för brukare att på annat sätt erhålla lämplig kredit.

Både 1913 års departementsförslag och samma års sakkunnigförslag hava utgått från den förutsättningen, att vid tiden för den föreslagna kreditorganisationens genomförande det skulle finnas en lag angående ekonomiska föreningars inlåningsrörelse i huvudsaklig överensstämmelse med förenämnda inom finansdepartementet av särskilda sakkunnige utarbetade förslag. Enligt vad jag inhämtat är emellertid utredningen i denna fråga ännu icke avslutad. Något lagförslag i berörda hänseende är således ej att vänta till innevarande års riksdag. Att detta förhållande icke är av beskaffenhet att böra föranleda till uppskov med lösningen av nu förevarande fråga, synes mig uppenbart redan av det skäl, att de föreslagna villkoren för godkännande från det allmännas sida av de lokala och centrala föreningar, som äro avsedda att uppbära kreditrörelsen, äro sådana, att särskilt med några tillägg, i huvudsak hämtade från förenämnda lagförslag, erforderlig trygghet ändå bör kunna beredas insättarna. De tillägg, på vilka jag här syftar, avse huvudsakligen begränsning av vederbörande lokalföreningars inlåningsrätt och av de belopp, varå ränta får tillgodoföras varje insättare, reservfondernas uppbringande till betryggande storlek samt skyldighet att upprätta ordentlig balansräkning och att under vissa omständigheter träda i likvidation.

Jämväl i en del andra mindre väsentliga hänseenden anser jag några jämkningar i de föregående förslagen erforderliga. Sålunda anser jag mig t. ex. böra föreslå, att begränsningen av centralföreningarnas inlåningsrätt jämkas till överensstämmelse med vad som i enlighet med nyssnämnda inom finansdepartementet utarbetade förslag hemställts skola gälla för de lokala föreningarna.

Dessutom måste de av 1913 års sakkunnige gjorda ändringsförslagen, i den mån jag ansett dem böra upptagas, inarbetas i de vid departementsförslaget fogade utkastet till kungörelser i ämnet.

Bland annat anser jag mig böra i detta sammanhang nämna, att jag, jämte det jag funnit mig böra ansluta mig till 1913 års sakkunniges förslag, att i blivande författningar beteckningen jordbrukskreditförening borde utbytas mot *jordbrukskassa*, ansett mig böra föreslå en motsvarande förändring i benämningen å de blivande centralföreningarna till *centralkassor för jordbrukskredit*. Jag har alltså låtit inom departementet utarbeta nya förslag till kungörelser angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor och angående godkännande från det allmännas sida av vissa centralkassor för jordbrukskredit.

Sedan departementschefen härefter redogjort för innehållet i dessa förslag av den lydelse bilagorna I och II vid detta protokoll utvisa, anförde departementschefen vidare.

Inom riksdagen har även ifrågasatts, att organisationen borde fullständigas med en för hela landet gemensam centralbank med uppgift att bidraga till finansierandet av ifrågavarande kreditrörelse. För min del håller jag också för troligt, att utvecklingen en gång kommer att göra tillvaron av en sådan bank både önskelig och behövlig. Jag anser det emellertid nödvändigt, att kreditrörelsen först hinner taga en viss omfattning, innan man griper sig an med bildandet av en sådan bank. Dessutom kan det ifrågasättas, om ej inrättandet av nämnda bank bör förbindas med ett försök till lösning av även det större jordbrukets kreditfråga. Frågan härom tarvar emellertid en vidlyftig utredning. Jag anser mig följaktligen ej nu böra framlägga något förslag i den av riksdagen antydda riktningen.

Den ojämförligt svåraste frågan är den om beredandet av erforderliga medel för den ifrågasatta kreditrörelsen. För min del skulle jag visserligen helst sett, om man kunnat stanna vid den av 1910 års sakkunnige förordade utvägen att uteslutande bygga på samarbete med redan befintliga penninginrättningar och särskilt sparbankerna. Då denna tanke emellertid stött på bestämt motstånd från de flesta håll, från vilka yttranden över 1910 års sakkunnigförslag inkommit, och mött betänkligheter även hos riksdagen, har jag ansett mig böra övergiva densamma, isynnerhet som jag måste erkänna, att vissa av de skäl, som anförts av dem, som förordat andra sätt för frågans lösning, äro av tungt vägande art. Att man fortfarande måste räkna med ett omfattande samarbete med de redan befintliga penninginrättningarna och särskilt sparbankerna, är emellertid uppenbart. Jag återkommer till denna fråga längre fram.

Vad angår övriga ifrågasatta sätt för penningars anskaffande har frågan, huruvida rätt att driva bankmässig inlåning bör medgivas de blivande föreningarna, framkallat de flesta betänkligheterna.

I detta hänseende vill jag till en början erinra, att redan enligt gällande lagstiftning ekonomiska föreningar torde vara berättigade att driva dylik inlåningsrörelse, såvitt fråga är om insättningar från egna medlemmar och från underföreningars medlemmar. Att man vid föreliggande frågas lösning skulle rent av fränsäga sig rätten att anlita denna utväg för medelanskaffning, synes mig icke kunna ifrågakomma.

Vad som egentligen är tvistigt i förevarande hänseende är således, huruvida man skall upptaga det av 1913 års sakkunnige väckta förslaget att medgiva de ifrågasatta centralföreningarna rätt till inlåning

jämväl från den stora allmänheten. Jag kan ej neka, att jag i detta hänseende hyst stora betänkligheter, särskilt på grund av den konkurrens med våra sparbanker om allmänhetens besparingar, som därav är att befara. Emellertid är det ju troligt att, på sätt riksdagen anført, denna konkurrens ej kommer att betyda så mycket för sparbankerna, som man i första ögonblicket kunde vara böjd att antaga, särskilt med hänsyn till den relativa obetydligheten av de belopp, om vilka här är fråga, i förhållande till de hos sparbankerna innestående behållningarna och den årliga tillväxt av desamma erfarenheten visar, att man under vanliga förhållanden kan beräkna. Vad som är säkert är i varje fall, att, om man ej upptager berörda förslag, de belopp, som kunna beräknas inflyta genom inlåning å bankmässig räkning, bliva jämförelsevis obetydliga. Förhållandena i Finland lämna härpå ett tydligt exempel. Då denna källa för medelanskaffning är av synnerlig betydelse särskilt i tider, då den allmänna lånemarknaden är hårt anlitad, samt centralföreningarna, på sätt riksdagen anført, med den för dem föreslagna organisationen synas komma att fullt ut besitta den för ändamålet erforderliga soliditeten, såvitt denna kan garanteras genom författningsbestämmelser och stadgar, har jag ansett mig böra frånträda mina betänkligheter och förorda upptagandet av de sakkunniges förslag i denna del.

Under förarbetena har visserligen berörda inlåning huvudsakligen tänkts böra äga rum å sparkasseräkning. För min del anser jag mig böra ifrågasätta, om ej, på sätt jämväl antytts av 1913 års sakkunnige, även andra bankmässiga räkningar böra kunna ifrågakomma. Jag tänker därvid närmast på sådana räkningar som depositionsräkning och kapitalräkning. I andra länder lærer man på vissa håll föredraga dylika räkningar, som medföra den fördelen, att föreningarna ej behöva hålla fullt så stora belopp omedelbart likvida, som om de bygga sin inlåningsverksamhet uteslutande på sparkasserörelse. Olämpliga måste däremot uppenbarligen från sist angivna synpunkt sådana räkningar vara som upp- och avskrivningsräkning och andra à vista räkningar.

Ordnandet av dessa frågor måste emellertid ske i lagstiftningsväg, och det tillkommer med hänsyn till ifrågavarande lagars natur icke mig att avgiva slutliga förslag i ämnet. Jag har efter överläggning med chefen för finansdepartementet inhämtat, att han kommer att längre fram denna dag till grundlagsenlig behandling förelägga Eders Kungl. Maj:t i anslutning till vad jag härförut anført inom finansdepartementet utarbetade förslag till för ändamålet erforderliga lagstiftningsåtgärder.

Uppenbart är emellertid, att, även vid bifall till dessa förslag, och även om en avsevärd del av det mera kortvariga kreditbehovet kan

fyllas genom den ifrågasatta diskonteringen av växlar i riksbanken, behovet av rörelsemedel icke på långt när kan tillgodoses enbart genom anlåtande av dessa utvägar. Särskilt gäller detta i avseende å sådana orter, där det möter svårigheter att genast bilda erforderliga centralföreningar.

Även andra utvägar måste således anlitas.

Härvid möter först frågan, huruvida staten bör själv träda emellan genom tillsläppande av något belopp på sätt ifrågasatts uti 1913 års båda förslag. Jag anser visserligen, att det skulle varit för kreditrörelsen förmånligt, om staten på detta sätt kunde lämna åtminstone något bidrag. Emellertid synes mig någon möjlighet härför icke för närvarande föreligga. Att beloppet skulle kunna tagas av skattemedel är uppenbarligen otänkbart, så ansträngd som budgeten ändå är; och ej heller lånevägen torde för närvarande böra ifrågakomma, icke minst med hänsyn därtill, att tydligtvis de penningar, som sålunda skulle kunna anskaffas, bleve allt för dyra, för att anlåtandet av nämnda utväg skulle innebära någon väsentlig fördel.

Det återstår således icke annat än att söka erhålla medel från annat håll. För att så mycket som möjligt underlätta detta anser jag emellertid, att staten bör begagna sig av den förut antydda möjligheten att stärka centralföreningarnas kreditvärdighet genom att lämna visst belopp i obligationer såsom säkerhet för varje godkänd centralförenings förbindelser. På sätt fullmäktige i riksgäldskontoret framhållit äro visserligen förhållandena i detta fall något annorlunda än i de fall, uti vilka staten förut på enahanda sätt trätt emellan. Någon vidare risk för staten synes mig dock icke föreligga, därest organisationen göres sådan, som jag härförut föreslagit; och i varje fall är, såsom också fullmäktige framhållit, frågan av den betydelse, att den risk, som må finnas, icke synes böra få verka avskräckande. Lika med fullmäktige fäster jag synnerlig vikt vid, att de ombud jag anser mig böra föreslå skola, då godkännande meddelas, förordnas att övervaka centralkassornas verksamhet, bliva för uppdraget fullt kvalificerade. Överlämnas utseendet av dessa ombud åt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, synes det mig böra vara att förvänta, att dessa myndigheter komma att låta sig angeläget vara att städse söka vinna lämpliga personer för uppdraget. Obligationsbeloppet synes mig böra bestämmas till det under förarbetena, på sätt förut omförmäلتs, ifrågasatta, 100,000 kronor för varje centralkassa; och lära obligationerna böra under de villkor fullmäktige i riksgäldskontoret föreslagit överlämnas till riksbanken att av densamma innehavas såsom pant för fordringsägarnas gemensamma räkning. Det kunde

möjligen synas, som om en motsvarande fördel borde beredas de lokala föreningarna å sådana orter, där centralföreningar ännu icke hunnit bildas. Då jag emellertid anser mig icke böra väcka förslag härom, beror detta på, att dels garantierna för, att dylika föreningar skola bliva ordentligt skötta, uppenbarligen äro vida svagare än ifråga om centralföreningarna samt dels en dylik åtgärd möjligen skulle kunna bidraga till att fördröja bildandet av centralföreningar för ifrågavarande orter, något som ju vore mindre önskligt.

Vad angår frågan, från vilka håll penningar skola kunna erhållas, har jag förut framhållit, att jag anser ett omfattande samarbete med sparbankerna synnerligen önskligt. För sparbankerna skulle sålunda yppas möjligheter att på ett jämförelsevis säkert och bekvämt sätt finna användning för kapitalbehållningar, som de eljest måhända skulle nödgas insätta i bankinrättningar mot låg ränta eller utportionera i smålån med ty åtföljande ökat förvaltningsbesvär, och för kreditföreningarna skulle härigenom yppas utsikter att erhålla rörelsemedel för jämförelsevis billig ränta och på villkor beträffande sätt och tid för återbetalningen, som skulle göra det möjligt för dem att i sin ordning utlämna lån för tillgodoseende även av sådana kreditbehov, beträffande vilka något längre återbetalningstid är önskelig.

Ifråga om den form, under vilken denna sparbankernas kreditgivning borde äga rum, hava 1910 års sakkunnige i första hand tänkt sig, att densamma borde ske sålunda, att sparbankerna öppnade krediträkningar åt vederbörande föreningar, och förty föreslagit en ändring i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker, som skulle öppna möjlighet härför. Uppenbart är emellertid, att denna låneform, som jämväl ifrågasatts av 1913 års sakkunnige, icke lämpar sig för tillgodoseende av andra än de kortvariga kreditbehoven. För det längre kreditbehovet passa tydligtvis bäst de redan enligt gällande lag tillåtna lånen mot skuldebrev, som, då det härvid ej skulle bliva fråga om lån mot borgen eller mot pant av skuldebrev med borgen, skulle kunna lämnas i form av såväl amorteringslån som stående lån. Detsamma synes mig överhuvudtaget gälla om all kreditgivning åt centralföreningarna. Det kommer nämligen härvid att bliva fråga om jämförelsevis stora belopp, och det kan med fog ifrågasättas, om det ej, på sätt bankinspektionen också framhållit, skulle vålla sparbankerna avsevärda svårigheter att alltid hålla de belopp likvida, som skulle erfordras för att rätt sköta en kreditivrörelse av dylik omfattning. Annorlunda ställer sig enligt mitt förmenande förhållandet beträffande sådana lokala kreditföreningar, som kunna tänkas uppstå i orter, för vilka centralföreningar ännu icke hunnit

bildas. Dessa föreningar skulle ju icke äga driva bankmässig inlåningsrörelse från andra än sina medlemmar, och de belopp, de hava utsikt att på nyssnämnda sätt få in, kunna tydligtvis så mycket mindre bliva av någon avsevärdare storlek, som det här antagligen kommer att bliva fråga om just de delar av landet, uti vilka kapitaltillgången hos de befolkningsklasser, med vilka föreningarna hava utsikt att komma i beröring, är minst. Nämnda föreningar torde även komma att överhuvudtaget bliva avstängda från den möjlighet att erhålla rörelsemedel, som den ifrågasatta växeldiskonteringen skulle öppna. Ifrågavarande föreningar kunna därför förutses få avsevärda svårigheter att på lämpligt sätt tillgodose föreliggande behov av kortare kredit, för vilket ändamål upptagandet av stående lån och amorteringslån hos sparbankerna föga lämpar sig, särskilt till följd av svårigheten för föreningarna att på tillfredsställande villkor placera de kapitalbehållningar, som kunna förväntas uppstå under de årstider, då kreditbehovet bland deras medlemmar är minst. För föreningar av detta slag skulle det säkerligen bliva av stor betydelse, om möjlighet kunde finnas för dem att med sparbank i orten träffa avtal om öppnande av kreditivräkning eller med hänsyn till de växlingar i deras penningtillgång, som äro att förutse, kanske ännu hellre kredit å löpande räkning. Med hänsyn till de jämförelsevis små belopp, om vilka det här är fråga, synas några avgörande betänkligheter icke böra möta mot en lagändring i dylikt syfte i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits av 1910 års sakkunnige. Chefen för finansdepartementet, med vilken jag samrått i detta ämne, har förklarat sig skola jämväl i detta hänseende framlägga erforderligt förslag till lagändring.

Att även enskilda banker och andra förefintliga enskilda penninginrättningar böra kunna få anlitas som förlagsgivare, i den mån sådant kan vara förmånligt, synes mig uppenbart. Härför erfordras emellertid i regel ej annat, än att rätten att välja kreditgivare, på sätt 1913 års sakkunnige föreslagit, göres så fri som möjligt för såväl centralföreningarna som sådana lokala föreningar, vilka icke äro anslutna till någon centralförening.

Ett undantag härifrån föreligger visserligen till följd av de bestämmelser, som gälla angående placeringen av försäkringsföretagens fonder. Att redan nu, innan man vunnit någon erfarenhet huru kreditrörelsen kommer att utveckla sig, föreslå en ändring i nämnda bestämmelser, synes mig emellertid ej böra ifrågakomma.

Såsom framgår av det förut anförda böra medel även kunna erhållas från pensionsfonden. Att bestämma, att visst belopp av fondens medel

skall användas för ändamålet, synes mig icke lämpligt, utan torde det böra få bero av omständigheterna, i vilken utsträckning fondens tillgångar skola komma att anlitas. Någon garanti från statens sida för de lån, som kunna komma att utlämnas från fonden, utöver det förut omförmälda överlämnandet av visst belopp i obligationer såsom säkerhet för varje centralförenings förbindelser lärer varken vara nödig eller eljest böra ifrågakomma, utan bör det få bero på prövning i varje särskilt fall, om och i vad mån lånesökande förening kan anses värd önskad kredit. Uppenbarligen blir det, såsom pensionsstyrelsen framhållit, huvudsakligen centralföreningarna, som kunna tänkas komma att godtagas såsom låntagare. Några särskilda åtgärder från statens sida erfordras i förevarande hänseende icke, blott det tillses, att de blivande bestämmelserna angående utlåning från fonden göras sådana, att lån till nu ifrågasatt föreningar kunna utlämnas mot endast föreningarnas förbindelser utan ställande av särskild säkerhet.

Beträffande postsparbanken framgår av det förut anförda, att några större belopp icke under den allra närmaste tiden äro att påräkna från detta håll. Emellertid anser jag lika med styrelsen för nämnda penninginrättning det vara att förvänta, att med inträdandet av bättre ekonomiska förhållanden även från postsparbanken medel böra kunna bliva tillgängliga för den ifrågasatta kreditrörelsen. Beträffande de former och den begränsning, varunder detta bör ske, har jag intet att erinra mot vad postsparbanksstyrelsen föreslagit. Jag anser det således ej böra ifrågakomma, att lån från postsparbanken utlämnas annat än till de blivande centralföreningarna. Vidare bör det få bero på styrelsens omprövning i varje särskilt fall, om och i vilken utsträckning lån må kunna erhållas.

Beträffande den ändring i gällande bestämmelser angående postsparbankens medelplacering, som erfordras för att lån från banken skola kunna utlämnas mot enbart förskrivning av vederbörande centralförening, kommer, enligt vad jag inhämtat, förslag att i samband med förut omförmälda lagförslag föreläggas Eders Kungl. Maj:t av chefen för finansdepartementet.

Med ett rätt anlåtande av de av mig härförut omförmälda utvägarna till erhållande av medel synes det mig, att åtminstone för någon tid framåt det borde vara sörjt för, att rörelsen skall kunna utvecklas under något så när tillfredsställande villkor, även om räntorna uppenbarligen under nu rådande penningförhållanden måste bliva högre än önskligt vore. Högre än de räntor, handeln och industrien måste betala, böra de i varje fall ej bliva, och redan därmed vore ju en förbättring i det nuvarande tillståndet vunnit.

Skulle det längre fram visa sig, att tillräckliga medel ej kunna uppbringas på nu angivna sätt, måste uppenbarligen även andra utvägar anlitas, och därvid synes mig den av riksdagen antydda att inrätta en särskild central penninginrättning för ändamålet i första hand böra komma under övervägande.

• Båda de under år 1913 framkomna förslagen förutsätta, att staten skall lämna bidrag dels till centralföreningarnas organisationskostnader samt dels till såväl dessas som de lokala föreningarnas förvaltningskostnader. Det sistnämnda föreslogs även i 1910 års sakkunnigförslag, ehuru i något annan form. Även jag är i princip av den uppfattningen, att staten bör bidraga i den uti 1913 års förslag angivna ordningen. Emellertid anser jag mig med hänsyn särskilt till den sparsamhet med statens medel, tidsförhållandena ovillkorligen kräva, böra föreslå att vissa av dessa bidrag såväl i anseende till beloppet som till tiden göras mera begränsade, än som ifrågasattes i 1913 års förslag.

Jag syftar härvid på de föreslagna bidragen till förvaltningskostnader. Bidragen till centralföreningarnas organisationskostnader äro nämligen i 1913 års förslag upptagna till allenast 2,000 kronor åt varje förening. De kostnader, om vilka det här är fråga, avse närmast anskaffande av nödiga kontorsinventarier och av blankettryck till såväl centralföreningarnas som till dem anslutna lokala föreningars räkenskaper, till låneförbindelser o. s. v. För min del anser jag ett belopp av 2,000 kronor för dessa bidrag vara det minsta som kan ifrågasättas.

Beträffande bidragen till centralföreningarnas förvaltningskostnader hava de i nämnda förslag beräknats till 4,000 kronor om året under de första tio åren efter godkännandet. En viss jämkning i dessa bidrag anser jag utan olägenhet kunna vidtagas. Skall en sådan rörelse som den ifrågavarande verkligen uppfylla sitt ändamål, måste den i stort sett själv kunna bära sina kostnader. De bidrag, som staten lämnar, böra mera hava formen av premier än avse att helt befria de föreningar, som uppbara rörelsen, från förvaltningskostnadernas bestridande. Nämnda bidrag böra dessutom enligt min uppfattning så anordnas, att i själva anordningen ligger en sporre för vederbörande föreningar att sträva efter att så fort som möjligt komma därefter, att de helt och hållet kunna stå på egna fötter. Med hänsyn härtill anser jag bidragen böra utgå efter en med åren fallande skala. Jag antager, att, om ifrågavarande bidrag bestämmas till 2,000 kronor om året under vardera av de två första åren efter godkännandet, till 1,000 kronor under vart av de följande fyra åren och till 500 kronor under vart av ytterligare fyra år, allt vad som

i förevarande hänseende under nuvarande förhållanden skäligen kan begäras skall vara gjort från det allmännas sida.

Vad jag nu anfört gäller i tillämpliga delar även om bidragen till de lokala föreningarnas förvaltningskostnader. Dessa hava i 1913 års förslag hemställts skola bliva 2 kronor för år och medlem för all framtid, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att för län, beträffande vilket hinder till följd av befolkningens gleshet eller andra dylika förhållanden mött att bilda centralförening, förhöja bidraget till 4 kronor för år och medlem. Av vad jag förut anfört framgår först och främst att jag icke kan ansluta mig till förslaget, att dessa bidrag skola utgå för all framtid. Vidare finner jag de skäl, som anförts till stöd för förslaget, att det skulle öppnas möjlighet till bidragens höjande inom vissa län, icke övertygande. Jag anser alltså ifrågavarande bidrag böra utgå efter samma grund till alla föreningar. Slutligen finner jag mig böra hemställa, att jämväl dessa bidrag bestämmas skola utgå efter i viss mån fallande skala. Om ifrågakomna bidrag sättas till 2 kronor för år och medlem under de 4 första åren efter godkännandet och 1 krona för år och medlem under 6 därpå följande år, torde även i förevarande hänseende alla rimliga anspråk vara uppfyllda.

Jag har låtit uppgöra en beräkning över den kostnad för statsverket, lämnandet av förenämnda bidrag under de första 16 åren skulle komma att medföra. Denna beräkning är gjord så, att till grund för densamma lagts ett antagande, att kreditrörelsen hos oss skulle komma att utvecklas vida hastigare än i andra länder, där det allmännas medverkan varit mindre omfattande, än den enligt de förslag, för vilka jag redogjort, skulle bliva i vårt land. Jag har således anledning antaga, att statsverkets kostnader i verkligheten skola komma att snarare ej så obetydligt understiga än överstiga de beräknade.

Nämnda beräkning har givit följande resultat:

Ar.	Lokala föreningar med ett beräknat medlems- antal av 50 i var:							Centralföreningar:						Hela års- anslaget	
	Antal före- ningar, som börja upp- bära bidrag.	Hela an- talet före- nin- gar.	Antal med- lemmar, för vilka upp- bäres		Summa bidrag å		Summa bidrag kr.	Antal nya före- nin- gar.	Hela an- talet före- nin- gar.	Orga- nisa- tions- bidrag kr.	Förvaltningsbidrag å				Summa bidrag kr.
			2 kr.	1 kr.	2 kr.	1 kr.					2,000 kr.	1,000 kr.	500 kr.		
1916	—	—	—	—	—	—	—	5	5	10,000	—	—	—	10,000	10,000
1917	60	60	3,000	—	6,000	—	6,000	3	8	6,000	10,000	—	—	16,000	22,000
1918	120	180	9,000	—	18,000	—	18,000	2	10	4,000	16,000	—	—	20,000	38,000
1919	50	230	11,500	—	23,000	—	23,000	2	12	4,000	10,000	5,000	—	19,000	42,000
1920	50	280	14,000	—	28,000	—	28,000	1	13	2,000	8,000	8,000	—	18,000	46,000
1921	50	330	13,500	3,000	27,000	3,000	30,000	—	13	—	6,000	10,000	—	16,000	46,000
1922	30	360	9,000	9,000	18,000	9,000	27,000	1	14	2,000	2,000	12,000	—	16,000	43,000
1923	30	390	8,000	11,500	16,000	11,500	27,500	—	14	—	2,000	8,000	2,500	12,500	40,000
1924	25	415	6,750	14,000	13,500	14,000	27,500	1	15	2,000	2,000	5,000	4,000	13,000	40,500
1925	25	440	5,500	16,500	11,000	16,500	27,500	—	15	—	2,000	4,000	5,000	11,000	38,500
1926	25	465	5,250	18,000	10,500	18,000	28,500	—	15	—	2,000	2,000	6,000	10,000	38,500
1927	25	490	5,000	16,500	10,000	16,500	26,500	—	15	—	—	2,000	4,000	6,000	32,500
1928	25	515	5,000	11,750	10,000	11,750	21,750	—	15	—	—	2,000	2,500	4,500	26,250
1929	25	540	5,000	10,500	10,000	10,500	20,500	—	15	—	—	1,000	2,000	3,000	23,500
1930	25	565	5,000	9,250	10,000	9,250	19,250	—	15	—	—	1,000	1,000	2,000	21,250
1931	—	590	5,000	8,000	10,000	8,000	18,000	—	15	—	—	—	1,000	1,000	19,000
Summa kostnad														527,000	

Med hänsyn till omöjligheten att exakt bestämma de belopp, till vilka ifrågavarande bidrag för varje år komma att uppgå, bör det anslag, från vilket de skola utgå, erhålla formen av förslagsanslag.

Vid avgörandet av, till vilket belopp detta anslag bör beräknas för år 1916, är att märka, att för nämnda år några förvaltningsbidrag ej kunna komma ifråga, då dessa bidrag äro avsedda att för varje kalenderår utgå först efter räkenskapernas avslutning för året och sedan frågan om ansvarsfrihet för styrelsen varit föremål för prövning å föreningsssammanträde. De enda bidrag, med vilka man har att räkna för ifrågavarande år, äro således de till organisationskostnader för centralföreningar, vilka bidrag skulle utgå så fort godkännande erhållits. Att flera dylika föreningar än det antal av fem, som lagts till grund för förenämnda beräkning, skulle kunna hinna bildas och vinna godkännande före 1916 års utgång, synes mig icke antagligt. Med denna utgångspunkt skulle således anslaget för nämnda år kunna upptagas till allenast 10,000

kronor eller vad som beräknats i propositionen angående statsverkets tillstånd och behov.

Enligt 1913 års departementsförslag skulle vid meddelandet av godkännande åt centralförening tillika förordnas ett ombud att å det allmännas sida öva tillsyn å centralföreningens verksamhet. Någon häremot svarande bestämmelse var däremot icke meddelad i fråga om de lokala föreningarna.

Beträffande detta förhållande anförde 1913 års sakkunnige, att det syntes oavvisligt, att även sådana lokala föreningar, som icke vore anslutna till centralförening, och som ju skulle kunna erhålla statsunderstöd m. m., underkastades tillsyn från det allmännas sida, och att särskilt ombud borde förordnas att utöva nämnda tillsyn.

Till vad de sakkunnige sålunda anfört anser jag mig böra ansluta mig. Ifrågavarande ombud torde, i likhet med de ombud, som utses att övervaka sparbankernas skötsel, böra åtnjuta ersättning för sina förrättningar enligt den klass i resereglementet Eders Kungl. Maj:t kan komma att bestämma; och lära dessa ersättningar böra utgå av det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till rese- och traktamentspenningar. Något särskilt anslag härför skulle således icke erfordras.

I den skrivelse, varmed 1913 års departementsförslag avlämnades, ifrågasattes även tillsättandet av en särskild konsulent med uppgift att tillhandagå vid bildandet och skötseln av de ifrågasatta lokala och centrala föreningarna. Med hänsyn därtill, att, såsom 1913 års sakkunnige framhållit, ett intresserat och sakkunnigt arbete i förevarande avseende torde vara att påräkna såväl från statskonsumenten för det mindre jordbruket som från hushållningssällskapens konsulenter, anser jag, att det i varje fall bör få bero på de erfarenheter, framtiden kan medföra, om inrättandet av en dylik konsulentbefattning skall anses nödigt.»

De i statsrådsprotokollet av den 26 mars omnämnda förslagen till kungörelser angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor och angående godkännande från det allmännas sida av vissa centralkassor för jordbrukskredit återfinnas som bilagor vid detta utlåtande.

De tre ovannämnda, till utskottet hänvisade motionerna hava samtliga avseende på särskilda stadganden i de bägge förslagen till kungörelser.

Herr Linders föreslår sålunda,

»att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 119 under villkor att den blivande lånerätten för medlem i jordbrukskassa sättes till högst 150 kronor för varje hektar odlad jord».

I samma fråga föreslår herr Magnusson i Skövde,
 »att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i den föreliggande kungl. propositionen nr 119, att lånerätten utsträcker

för bruksningsdelar om	1—5	hektar till	150	kronor
»	»	»	6—10	» » 125 »
»	»	»	11—15	» » 100 »
»	»	»	16—20	» » 75 »

allt per hektar åker och med en grundlånerätt för alla av 150 kronor för de första fem hektaren».

Vidare föreslår herr Magnusson,

»att bestämmelsen i § 14 mom. e i förslaget till kungörelse om arbetas därhän, att i stället för 'uppförande av smärre ekonomibyggnader' sättes: bidrag till uppförande av ekonomibyggnader».

Herr Olsson i Ramsta slutligen hemställer,

»att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 119 under villkor att inlåningsrätten för jordbrukskassa från medlemmarna inträder, när det inbetalda insatskapitalet uppgår till sammanlagt femhundra kronor».

Beträffande motiveringen för dessa yrkanden hänvisar utskottet till resp. motioner.

De lagändringar, som befunnits erforderliga för att möjliggöra det sätt för medelanskaffning, som i motiveringen till propositionen nr 119 omtalats, innehållas i Kungl. Maj:ts propositioner nr 128 och nr 129.

Över den förra av dessa propositioner, som innehåller förslag till ändrad lydelse av § 18 mom. 2 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket, vilken ändrade lydelse emellertid icke enbart berör frågan om beredande av bättre tillgång till driftkredit för idkare av mindre jordbruk, kommer utskottet att avgiva särskilt utlåtande. Det torde emellertid vara av nöden att här redogöra för den del av förslaget, som berör förevarande fråga.

Kungl. Maj:t föreslår härutinnan sådan ändrad lydelse av merbemälda moment, att det skulle medgivas rätt för postsparbankens styrelse att av sådana hos postsparbanken inestående medel, som icke behöva hållas omedelbart tillgängliga för mötande av uppsägningar, placera intill högst en fjärdedel icke enbart genom utlåning mot skuldebrev till kommun inom riket, därest tillåtelse till länets upptagande

blivit kommunen av Konungen meddelad, utan även genom utlåning mot skuldebrev till centralkassa för jordbrukskredit, som i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida.

Den av statsrådet och chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet av den 16 april 1915 lämnade motiveringen för förslaget i denna del är av följande lydelse:

»På sätt statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vid framläggande den 26 nästlidna mars av förslag angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk redan framhållit, synes det böra öppnas möjlighet för, att även de under styrelsens för postsparbanken förvaltning stående medlen må kunna komma den ifrågasatta kreditrörelsen till godo.

Beträffande den omfattning, i vilken detta må kunna ske, och de närmare villkoren därför delar jag till alla delar den uppfattning, nämnda styrelse uttalat i sitt av chefen för jordbruksdepartementet återgivna utlåtande av den 26 januari 1915.

Jag anser således, att endast en mindre del av de medel, som äro ställda under styrelsens förvaltning, böra få användas till utlämnande av sådana lån, om vilka här är fråga, och att en begränsning bäst vinnes, om de belopp, som sålunda komma att utlämnas såsom förslag för jordbrukskreditrörelsen, inräknas under den del av de av styrelsen förvaltade medlen, som enligt nu gällande bestämmelser, får direkt utlånas till kommun mot skuldebrev.

Vidare är jag ense med styrelsen därom, att endast de ifrågasatta centralkassorna för jordbrukskredit böra godtagas såsom låntagare, och att det bör få bero på prövning av styrelsen i varje fall, huruvida och på vilka villkor sökt lån må kunna medgivas.

I nu förevarande hänseende erforderliga bestämmelser i postsparbanksförordningen, beträffande vilka jag samrått med chefen för jordbruksdepartementet, böra givetvis inrymmas i § 18 mom. 2 av berörda förordning.»

I propositionen nr 129 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande trenne lagförslag:

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse skall erhålla följande ändrade lydelse:

Förutom Sveriges riksbank må ej annan här i riket driva bankrörelse än

- 1) bankaktiebolag,
- 2) solidariskt bankbolag,
- 3) enskild man eller handelsbolag, i vars firma ingår personnamn.

Med bankrörelse förstås i denna lag sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas.

Angående emissionsbank, postspårbanken, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontoret, så ock angående aktiebolag, som uteslutande har till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.

Förslag

till

Lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med centralkassa för jordbrukskredit förstås i denna lag sådan ekonomisk förening, som utgör sammanslutning för ett eller flera län av ekonomiska föreningar med ändamål att var inom sin ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.

2 §.

Har centralkassa för jordbrukskredit i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, må Konungen kunna på villkor, som prövas lämpliga, giva kassan tillstånd att från allmänheten mottaga insättningar å sparkasseräkning, så ock, i den mån särskilda omständigheter föranleda därtill, å viss eller vissa andra bankmässiga räkningar av beskaffenhet att icke medföra skyldighet att vid anfordran återbetala insatt belopp.

3 §.

Har centralkassa, vilken med Konungens tillstånd från allmänheten mottagit insättningar på räkning, som ovan sägs, råkat i konkurstillstånd, skola i avseende å dess konkurs, utöver vad som i allmänhet gäller i fråga om ekonomisk förenings konkurs, de särskilda bestämmelser, som äro meddelade beträffande sparbanks konkurs, äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker.

Härigenom förordnas, att 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker skall erhålla följande ändrade lydelse:

Sparbank må ej driva inlåningsrörelse under annan form, än i 1 § omförmäles; och äger sparbank därvid icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid efter uppsägning återbetala insatta medel, styrelsen dock öppet lämnat att, då sådant utan olägenhet kan ske, medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. För fyllande av tillfälligt penningbehov må sparbank upptaga lån och öppna kreditivräkning.

Sparbanks medel må ej såsom lån utlämnas mot annat fordringsbevis än skuldebrev.

Oavsett vad här ovan stadgats skall det dock vara sparbank obetaget att med ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassa*) och som i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, träffa avtal om öppnande för kassan av löpande räkning eller kreditivräkning.

Lämnas lån mot borgen eller mot pant av skuldebrev med borgen, skall, där icke gäldenären utfäster sig att inom tre månader återgälda lånet, sparbankens styrelse förbehålla sig rätt att, om den så finner nödigt, uppsäga detsamma till återbetalning inom tre månader. Utöver tio år må icke lån, varom nu är sagt, utestå; skolande å lån av ifrågasvarande beskaffenhet, som utestår längre tid än ett år, avbetalning årligen göras med belopp, som i förhållande till den tid, för vilken lånet beviljats, blivit i skuldebrevet bestämt, där icke styrelsen begagnar sin rätt att uppsäga lånet till inbetalning på en gång. Så länge lånet kvarstår, skall styrelsen årligen underkasta detsamma förnyad prövning.

Vad sålunda är stadgat om den tid, varunder lån mot borgen eller mot pant av skuldebrev med borgen längst må utestå, är icke till-

lämpligt å lån, som emot dylik säkerhet varder av kommun eller samfällighet med Konungens tillstånd upptaget.

Avtal om öppnande av löpande räkning eller krediträkning, varom förmäles i tredje stycket, må ej träffas för längre tid än ett år i sänder och skall, därest det jordbrukskassan lämnade godkännandet genom laga kraft ägande beslut återkallats, kunna uppsägas att genast upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.

Såsom stöd för lagförslagen anförde statsrådet och chefen för finansdepartementet efter gemensam beredning med cheferna för justitiedepartementet och jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet för den 26 mars 1915 följande:

»Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har förut denna dag förelagt Eders Kungl. Maj:ts förslag angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk. Detta förslag bygger på ett system av dels lokala jordbrukskassor samt dels för ett eller flera län bildade centralkassor för jordbrukskredit.

Bland andra utvägar för att bereda för ändamålet nödiga rörelsemedel har det ansetts önskvärt, att det öppnas möjlighet dels för kassor av sistnämnda slag att mottaga insättningar från allmänheten å en eller annan räkning, som av banker allmäneligen begagnas, samt dels för vissa jordbrukskassor att med sparbank i orten träffa avtal om öppnande av kassakreditiv eller av löpande räkning.

I förstnämnda hänseende erfordras först och främst en ändring i gällande lag om bankrörelse. Denna ändring synes mig emellertid böra inskränkas till att, på sätt bankinspektionen anført, centralkassa för jordbrukskredit i 1 § av lagen införes bland de penninginrättningar, om vilka särskilt är stadgat. De bestämmelser, som därutöver tarvas, torde böra meddelas i särskild lag.

I fråga om vad sistnämnda lag bör innehålla ansluter jag mig till de synpunkter, som framhållits av chefen för jordbruksdepartementet. Då jag i trots av de betänkligheter, som med visst fog synas mig kunna anföras mot det nu föreslagna sättet att lösa frågan om beredande av

driftkredit åt det mindre jordbruket, kunnat intaga denna ståndpunkt, ligger förnämsta skälet därtill i den omständigheten, att jag hyser en viss förhoppning om, att härmed nya vägar för sparandet skola öppnas och sålunda den viktigaste förutsättningen för nya lånemöjligheter tillgodoses samt hjälp till självhjälp på lämpligt sätt lämnas.

I övrigt vill jag nämna, att jag med hänsyn därtill, att någon erfarenhet hos oss ännu icke föreligger i fråga om lämpligaste sättet för ordnandet av sådana kassors verksamhet som de, om vilka det här är fråga, ansett själva förvärvandet av rätten till inlåningsrörelsens utsträckande böra göras beroende på särskilt tillstånd i varje fall. Detta tillstånd lärer böra meddelas av Eders Kungl. Maj:t, som därvid får tillfälle att föreskriva lämpliga villkor.

Tillstånd, varom nu är fråga, lärer ej böra beviljas, förr än kassa, i den ordning Eders Kungl. Maj:t bestämmer och på sätt jämväl från andra synpunkter ansetts erforderligt, vunnit s. k. godkännande från det allmännas sida. En uttrycklig bestämmelse i denna riktning har intagits i lagtexten.

Beträffande de räkningar, å vilka centralkassa skulle få mottaga insättningar från allmänheten, har jag, i överensstämmelse med vad chefen för jordbruksdepartementet anfört, ansett, att man å ena sidan ej bör ovillkorligen begränsa sig till att medgiva inlåning endast å sparkasseräkning, men att å andra sidan s. k. å vista räkningar icke böra ifrågakomma.

Skulle bland villkoren för tillståndet stadgas, att, om detsamma återkallas, centralkassan skall upphöra med sin verksamhet, bör kassan uppenbarligen träda i likvidation genast efter erhållen del av beslut om tillståndets återkallande. Genom de villkor, som föreslagits för godkännande av centralkassa, är sörgt för att stadgarna komma att innehålla en häremot svarande bestämmelse. Med hänsyn till föreskriften i 48 § av lagen om ekonomiska föreningar erfordras således icke något särskilt lagstadgande i ämnet.

Då de insättare, om vilka här är fråga, synas böra erhålla samma biträde från det allmännas sida, som enligt lagen den 18 september 1903 angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs beretts insättare i dessa penninginrättningar, har jag låtit en föreskrift i denna riktning inflyta i förslaget.

Jag har därvid kunnat inskränka mig till att hemställa, att vad i sistnämnda lag är stadgat beträffande sparbanks konkurs skall äga motsvarande tillämpning, därest centralkassa för jordbrukskredit, som erhållit tillstånd, varom nyss är sagt, försättes i konkurstillstånd.

I enlighet med den uppfattning jag sålunda uttalat, har jag låtit inom departementet utarbeta förslag till dels lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse samt dels lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit.

Beträffande frågan om öppnande av möjlighet för vissa jordbrukskassor att hos sparbank i orten kunna erhålla kassakreditiv eller lån å löpande räkning har chefen för jordbruksdepartementet erinrat, att det syntes av synnerlig vikt för lösningen av spörsmålet om beredande av bättre kreditförhållanden för det mindre jordbruket att kunna i största möjliga utsträckning räkna med sparbankerna såsom förlagsgivare åt de föreningar, som äro avsedda att uppbära den ifrågasatta kreditrörelsen. Såvitt anginge de blivande centralkassorna, syntes detta förlagsgivande av vissa skäl lämpligast äga rum under de låneformer, som redan enligt gällande lag vore medgivna för sparbankerna, men vad beträffade sådana jordbrukskassor, som kunde komma till stånd i län, för vilka centralkassor ännu icke hunnit bildas, ställde sig saken väsentligt annorlunda. Dessa kassor syntes i huvudsak vara hänvisade till ortens sparbanker även för den del av sin rörelse, som avsåge den korta krediten. För beredandet av denna kredit lämpade det sig emellertid föga att anlita sådana låneformer som stående lån och amorteringslån, särskilt till följd av svårigheten för jordbrukskassorna att på lämpliga villkor placera de kapitalbehållningar, som kunde förväntas uppstå under de årtider, då kreditbehovet bland deras medlemmar vore minst. För dessa kassor vore det därför av stor betydelse, om möjlighet kunde beredas dem att med sparbank i orten träffa avtal om öppnande av kreditivräkning eller kanske ännu hällre av löpande räkning, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i ett under år 1911 avgivet betänkande av särskilda inom jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga.

Även jag delar denna uppfattning, och, då för ändamålet erfordras en ändring uti gällande lag angående sparbanker, har jag låtit inom departementet utarbeta förslag till lag i ämnet.

Ehuru de nya låneformerna enligt nu föreliggande organisationsförslag äro avsedda att begagnas uteslutande av jordbrukskassor i sådana län, för vilka centralkassor icke bildats — för övriga jordbrukskassors lånebehov är sorjt på annat sätt — har för att lämna alla möjligheter för framtiden öppna åt lagförslaget givits sådan lydelse, att det omfattar alla godkända jordbrukskassor.»

Lagrådet har lämnat lagförslagen utan anmärkning.

Utskottet.

När utskottet nu går att taga ställning till föreliggande fråga, torde det först böra betonas, att de önskemål, som Kungl. Maj:ts förvarande propositioner avse att tillgodose, äro av en sådan natur, att likartade spörsmål framträtt i alla länder, så snart den jordbrukande befolkningens bredare lager börjat allmänt övergå från enbart naturahushållning till övervägande penninghushållning. Det har då gällt att skaffa jordbrukaren tillgång till driftkapital på förmånliga villkor.

Vad som erfordrats, har i främsta rummet varit tillräckligt billiga penningar och sådana lånevillkor, som lämpa sig för jordbrukets säregna produktions- och avsättningsförhållanden.

Det är helt naturligt, att penninginrättningar, som äro avsedda för skilda näringars tillgodoseende, eller som kanske i främsta rummet inriktat sig på förbindelser med idkare av andra näringar än jordbruket, icke kunna så avpassa sin verksamhet, i vad den gäller utlåning till mindre jordbrukare, att dessas särskilda krav bliva i vederbörlig grad tillgodosedda.

Denna oförenlighet i intressen har länge varit insedd och åtgärder för vinnande av bättre förhållanden för jordbrukets idkare hava i många länder för lång tid sedan vidtagits. Man har därvid funnit, att de bästa resultaten ernåtts genom att utnyttja jordbrukarnas självhjälpsmöjligheter. De lånebehövande jordbrukarna hava sammanslutit sig i föreningar, vilka mot säkerhet av medlemmarnas inbördes solidariska ansvarighet upplånat penningar, som därefter i mån av tillgång utlämnats till medlemmarna såsom driftlån.

Genom en sådan organisation har man vunnit de ovan berörda syftemålen: man har erhållit *billiga* penningar, ty då alla mellanhänder undvikits, har marginalen mellan in- och utlåningsräntan kunnat hållas mycket låg, och man har haft tillfälle att ordna *lånevillkoren* på det för låntagarna bekvämaste sättet, enär inga med deras konkurrerande intressen funnits. Slutligen har man även nått ett annat mål, som visat sig synnerligen betydelsefullt. Därigenom att föreningarna varit små och bestått av jordbrukare med verksamhet inom ett begränsat område, har det varit möjligt att genomföra en mycket effektiv *kontroll* över de utlånade medlens användning, så att dessa verkligen utnyttjats för produktiva ändamål.

Tyskland har med avseende på ordnandet av det mindre jordbrukets driftkredit varit föregångslandet, och de spar- och lånekassor, grundade på delägarnas inbördes ansvarighet och ömsesidiga kontroll, som för cirka 50 år sedan började skapas genom borgmästaren F. W. Raiffeisens initiativ, hava vunnit efterföljd i snart sagt alla Europas

länder och vida därutom. I Tyskland finnas för närvarande minst 15,000 »Raiffeisenkassor» med vida över 1 miljon medlemmar och ett rörelsekapital av omkring 2,000 miljoner kronor, och det anses allmänt, att dessa kassor i grunden omskapat villkoren för det mindre jordbruket i detta land. Hela världen över anslås dessa kassors antal till omkring 100,000: i Frankrike, Belgien, Österrike, Italien m. fl. av Västeuropas länder har organisationen nått en betydande utveckling, Irlands jordbruk har genom dessa kassor fått en impuls till ny utveckling, i Ryssland och i Balkanstaterna hava jordbrukarna genom dem väckts till insikt om samverkans betydelse och till och med i Ostindien hava de spelat en ingalunda oviktig roll. Det torde sålunda få anses obestridligt, att de efter Raiffeisen uppkallade penninginrättningarna visat sig under de mest skiftande yttre förhållanden kunna tillgodose jordbrukarnas behov av driftkredit.

Spörjer man sig därefter, på vilka vägar sagda kredit här i riket hitintills täckts, torde svaret ovillkorligen bliva, att förhållandena varit långt ifrån tillfredsställande. De inom jordbruksdepartementet år 1913 tillkallade sakkunniga för föreliggande frågas beredning yttrade om nu förefintliga möjligheter för erhållande av driftkredit för det mindre jordbruket följande, sedan de påpekat, att man bland annat hänvisat på *hypoteksföreningarna* som långgivare. »För de självägande jordbrukare, som ännu ej vid fastighetens övertagande eller till andra ändamål till fullo utnyttjat denna utväg, föreligger ju här alltid en möjlighet att erhålla billiga lån. Vad som annars plägar betraktas som en fördel i fråga om lån, nämligen lång amorteringstid och fastställd amorteringsplan, blir emellertid här en olägenhet. De lån, som jordbrukaren behöver för driften av sin näring, böra nämligen i allmänhet kunna amorteras på jämförelsevis kort tid. Upptagandet av stående lån för dylika ändamål leder, som erfarenheten lärer såväl från det svenska jordbruket som från andra håll, alltför lätt till ökad skuldsättning, därigenom att låntagaren i känslan av att äga rörliga medel i händerna frestas till utgifter av mindre produktiv art. Här torde även en av anledningarna vara att söka till det svenska jordbrukets allmänt överklagade ökade skuldsättning. Att noggrann skillnad bör upprätthållas mellan fastighetsbelåningen och driftkrediten torde för övrigt numera i alla länder få anses som en fastslagen princip.

De lånemöjligheter, som erbjudas i andra penninginrättningar, *banker och sparbanker*, äro i allmänhet ej billiga. En ännu större olägenhet är emellertid, att genom det allmänt brukliga anlitaandet av denna låneväg skapats en härva av oreglerade inbördes borgens- och växel-

förbindelser. Den, som tecknat sig som medansvarig å en annans revers eller växel, fordrar nämligen vanligen en annan gång liknande återtjänst; och så har det från många landets delar kända förhållandet uppkommit, att jordbrukarna i samma bygd snart sagt samtliga häfta för varandra, men 'ej en för alla och alla för en', varigenom risken bleve mindre, utan så, att några få häfta för en, några andra åter för var och en av dessa o. s. v. Råkar någon av grannlaget på obestånd, drager han lätteligen andra med sig; och ett fallissemang kan sålunda få oberäkneliga följder.

Det är emellertid ett känt förhållande, att jordbrukare ofta ej in-skränka sig till dessa lånemöjligheter, ja, det är i stora områden av vårt land vanligt, att snart sagt varje lantman häftar i stor, svävande skuld till *ortens affärsmän*. Denna skuld, som, enligt uppgift, i vissa trakter kan motsvara hela årsförbrukningen eller än mera av såväl livs-medel och andra hushållsartiklar som för jordbrukets drift erforderliga förnödenheter, blir av naturliga skäl synnerligen betungande. Köp-mannen söker givetvis täcka sina ränteförluster och sin kreditrisk genom högre priser; och fruktan för krav på omedelbar betalning nödgar kunden att nöja sig med den behandling, affärs mannen kan finna med sin fördel förenligt att låta honom undergå. Detta system medför sålunda icke blott en synnerligen dyrbar kredit utan även stora vådor i övrigt för lantmannens självständighet och yrkets framgång.»

Även om det icke kan förnekas, att inom flera landsdelar spar-bankerna inlagt stor förtjänst för de mindre jordbrukarnas förseende med driftkapital, så torde å andra sidan, såsom ovan påpekats, det endast vara en naturlig följd av sparbankernas mera mångsidiga läggning, att desamma icke kunnat till fullo tillgodose jordbrukarnas speciella intressen. Och även om flertalet sparbanker härutinnan gjort sitt bästa, så kvarstår dock allttjämt det i riksdagens skrivelse i ämnet från förra året påpekade förhållandet, att sparbankerna här i landet äro synnerligen ojämnt fördelade inom de olika länen. Även om det sålunda torde vara omöjligt att vinna en effektiv förbättring av jordbrukarnas kreditför-hållanden enbart genom att lita till sparbankerna, torde det dock vara av högsta vikt att all den hjälp till frågans lösning, som från detta håll kan vinnas, blir behörigen utnyttjad.

Det torde sålunda få anses väl bestyrkt, såsom också under det förberedande utredningsarbetet oupphörligen framhållits, att en särskild organisation bör omhänderhava fördelningen av de medel, som kunna erhållas för ett rikligare tillgodoseende av det mindre jordbrukets behov av driftkredit, och alla skäl synas tala för att man, såsom i det före-

liggande förslaget skett, tillgodogör sig de utländska erfarenheterna, som överallt gå i samma riktning, nämligen därhän, att även på detta område de bästa resultaten nås med tillämpande av sammanslutningsidéen.

Om utskottet sålunda anser sig böra i princip tillstyrka, att åtgärder vidtagas från det allmännas sida för att bringa till stånd särskilda kreditinrättningar med syfte att tillgodose det mindre jordbrukets driftkredit, så uppstår frågan, huruvida det nu föreliggande förslaget bör vinna riksdagens bifall.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår avser förslaget, att åt ekonomiska föreningar, som hava till ändamål att inom en ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassor*) och deras sammanslutningar (*centralkassor för jordbrukskredit*) och som uppfylla vissa krav i fråga om soliditet, skulle givas godkännande från det allmännas sida. Sålunda godkända kassor skulle beredas särskilda förmåner, nämligen dels ett kontant bidrag till organisations- och förvaltningskostnader, dels garanti från statens sida (endast centralkassor), dels ock vissa rättigheter med avseende på anskaffande av nödigt driftkapital.

Vad först beträffar de organisatoriska detaljerna, så avses i Kungl. Maj:ts proposition, att villkoren för erhållande av godkännande från det allmännas sida skulle fastställas på administrativ väg genom kungörelser, utfärdade av Kungl. Maj:t. Utskottet finner sig icke böra göra någon erinran häremot, enär det här är fråga om en mängd detaljbestämmelser för en ekonomisk verksamhet, som ännu är här i riket alldeles oprövad. Det torde då vara av vikt, att dessa bestämmelser vid förefallande behov kunna ändras utan den omgång, som blir nödvändig, om desamma fastställas genom en av Konung och riksdag stiftad lag.

Utskottet har emellertid företagit en granskning av förslagen till kungörelser angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor och av vissa centralkassor för jordbrukskredit och vill som sin åsikt uttala, att de i desamma uppställda villkoren för godkännande i det hela synas betryggande för de blivande föreningarnas soliditet, i den utsträckning denna genom reglementariska bestämmelser kan garanteras. Utskottet vill därför instämma i det yttrande av motionärerna vid 1914 års senare riksdag, som riksdagen i sin skrivelse till Kungl. Maj:t upptog, nämligen att genom dessa kungörelser (som då förelågo i väsentligen samma skick som för närvarande) kravet på enhetlig och kraftig ledning av rörelsen bleve tillgodosett, att en fullt sakkunnig revision av de lokala föreningarnas förvaltning skulle vinnas ävensom att centralföreningarna bleve både solida och lämpliga mellan-

händer mellan de lokala föreningarna och den allmänna penningmarknaden.

Såsom ovan berörts, hemställes i de tre med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 väckta motionerna om ändringar beträffande särskilda bestämmelser i kungörelserna.

Herr Linders' och förra delen av herr Magnussons motioner gå därpå ut, att riksdagen som villkor för bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 119 skulle uppställa en viss höjning av gränsen för den högsta medgivna lånerätten. När 1913 års sakkunniga föreslog, att lånerätten skulle höjas från förut tänkta 50 kronor per hektar till 75 kronor, ansågo de sig samtidigt böra framhålla, att även sistnämnda gräns med avseende på de minsta brukningsdelarna var ganska snäv. Utskottet vill icke förneka, att beträffande de mycket små och intensivt skötta jordbruken en högsta lånerätt av 75 kronor per hektar synes väl låg för att täcka behovet av driftkredit, men med hänsyn till att denna lånerörelse hos oss ännu är ny och oprövad och då en höjning av lånerätten bland annat måste medföra en höjning av medlemmarnas ansvarighet, finner utskottet rådligast att i detta avseende Kungl. Maj:ts förslag följes. Därest erfarenheten skulle komma att peka hän på önskvärdheten av att lånerätten ökades, lär emellertid Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga mot behovet och kapitaltillgången svarande ändringar.

Den andra av herr Magnusson föreslagna ändringen berör de ändamål, för vilkas tillgodoseende lån skulle få utlämnas av kassorna och innebär närmare bestämt, att med kassornas medel skulle få understödjas icke blott byggandet av smärre ekonomibyggnader utan av ekonomibyggnader i allmänhet.

Den av herr Magnusson önskade formuleringen återfinnes i det av sakkunnige år 1911 avgivna förslaget i frågan, men invändes här emot i motiveringen till 1913 års departementsförslag, att behovet av medel för utförandet av större arbeten av detta slag torde, i de fall där kredit därför måste anlitas, böra tillgodoses genom realkredit. Utskottet delar denna uppfattning och yttermera torde böra framhållas, att det ej alls är önskvärt, att jordbrukskassornas medel i för hög grad bindas i lån på längre tid. Av dessa skäl anser sig utskottet böra även i denna del avstyrka herr Magnussons motion.

Herr Olsson i Ramsta slutligen framhåller önskvärdheten av att rätt till inlåningsrörelse medgives kassa redan när dess insatskapital stigit till 500 kronor i stället för till 1,000 kronor, såsom Kungl. Maj:ts förslag innebär. Häremot torde böra framhållas å ena sidan, att sedan en jordbrukskassa vunnit anslutning till centralkassa intet hindrar den-

samma att såsom centralkassans filial uppsamla sparkassemedel, huru litet dess insatskapital än månade vara, å den andra sidan, att medgivandet av rätt för jordbrukskassa att bedriva självständig inlåningsrörelse, även om dess insatskapital endast uppgår till 500 kronor, torde medföra vissa mindre önskvärda konsekvenser med avseende på lagstiftningen om ekonomiska föreningars i allmänhet rätt till inlåning på bankmässig räkning. Utskottet finner sig på grund härav böra avstyrka även denna motion.

Med avseende på kreditföreningsverksamhetens organisation vill utskottet ytterligare anföra följande.

För att rörelsen redan från början måtte erhålla nödig enhetlighet och ledning, torde det vara synnerligen önskvärt, att genom Kungl. Maj:ts försorg för såväl lokala jordbrukskassor som centralkassor utarbetas och tillhandahållas mönsterstadgar ävensom bokföringsformulär och för rörelsen nödvändiga reglementen, handledningar, blanketter o. d.

Utskottet övergår härefter till de i propositionerna framställda förslag, som kräva riksdagens beslut.

Med avseende först på de i propositionen nr 119 föreslagna bidragen till lokala och centrala kassor vill utskottet med instämmande i den av departementschefen förebragta motiveringen tillstyrka desamma. Särskilt vill utskottet härvid instämma i vad departementschefen yttrat, att det är av vikt att en verksamhet av här förevarande art så anläggas, att den så snart som möjligt är i stånd att reda sig utan främmande understöd.

Ävenså vill utskottet tillstyrka förslaget om garanti från statens sida för centralkassornas förbindelser i form av statsobligationer, som till ett värde av 100,000 kronor för varje centralkassa skulle deponeras i riksbanken. Att detta skall i betydlig grad stärka centralkassornas ställning och öka deras soliditet är uppenbart.

Det återstår därefter för utskottet att yttra sig över det föreslagna sättet för anskaffande av driftkapital. Med avseende härå yttrade 1914 års senare riksdag i sin skrivelse bland annat följande:

»Vidkommande härefter den viktigaste delen av frågan, eller på vilket sätt medel lämpligen bör anskaffas för beredande av lån åt föreningsmedlemmarna, hava naturligen ganska olika meningar gjort sig gällande. Enligt vad den i motionerna intagna redogörelsen utvisar, föreligga i detta avseende tre olika system, nämligen statslån, anlåtande av befintliga penninginrättningar, i främsta rummet sparbankerna, samt slutligen inlåning direkt från allmänheten, i samband varmed dock även

andra särskilda utvägar skulle anlitas, nämligen växeldiskontering på kort tid i riksbanken och försträckningar ur en statslånefond.

Vad det först angivna systemet angår eller att staten skulle träda emellan genom beviljande av lån, synes den verkställda utredningen giva vid handen, att ensamt denna utväg icke lämpligen kan eller bör komma i fråga.

Beträffande härefter förslaget att för ändamålet anlita redan befintliga penninginrättningar, har denna utväg förordats av 1910 års sakkunniga. Detta system har även kommit till användning i åtskilliga främmande länder. Det synes emellertid vara ovisst, huruvida en verkligt tillfredsställande lösning härigenom står att vinna. Motionärerna framhålla i sådant avseende, att verksamheten icke nått någon egentlig omfattning annat än på sådana håll, där vederbörande bankinstitut eller dess ledare visat intresse för saken. Enligt riksdagens mening är det ock uppenbart, att förhållandena härvidlag måste komma att ställa sig mycket olika på olika orter. Vad särskilt våra sparbanker angår, läser det icke kunna förnekas, att dessa redan nu, i den mån sådant låtit sig göra, på mångahanda sätt bisprungit jordbrukarna, men det är också helt naturligt, att detta icke kunnat ske i önskvärd omfattning och att varjehanda svårigheter härvidlag gjort sig gällande. Det må för övrigt erinras, att sparbankerna här i landet äro synnerligen ojämnt fördelade inom de olika länen. Om det därför under sådana förhållanden ej synes möjligt att ensamt på denna väg nå målet, läser man dock för frågans lösning kunna räkna på möjligheten av samarbete med sparbankerna.

1913 års sakkunniga hava emellertid tänkt sig en annan utväg, nämligen den, att rätt till inlåning från allmänheten skulle medgivas centralföreningarna. Tanken härpå härleder sig naturligen från den rätt till dylik inlåning, som genom 1911 års banklag medgavs kooperativa föreningar, såvitt det gällde inlåning från egna medlemmar. Om det också icke kan förnekas, att en dylik åtgärd eller medgivandet av inlåningsrätt från allmänheten, såsom ock av motionärerna med styrka framhålles, vore ägnat att väsentligt bidraga till frågans lösning, torde emellertid vissa invändningar kunna göras mot den sålunda föreslagna utvägen.

Till en början synes den möjligheten icke vara utesluten, att ett medgivande av ifrågasatt art måhända skulle framkalla liknande anspråk från andra korporationer med till äventyrs lika behjärtansvärt syfte. Frånsett sålunda frågans rent principiella innebörd och de betänkligheter, som i sådant avseende kunna resas mot förslaget, hava även andra invändningar framkommit. Härvid må först erinras, hurusom den ifråga-

satta inlåningsrätten möjligen skulle kunna medföra en för våra sparbanker ogynnsam konkurrens jämte därmed sammanhängande höjning av räntefoten. Det torde dock kunna ifrågasättas, om en dylik invändning kan tillmätas någon egentlig betydelse. Ty, såsom motionärerna erinra, det lärer väl endast komma att gälla belopp, vilka i förhållande till de högst avsevärda behållningar, som innestå i sparbankerna, måste anses vara mycket obetydliga. Vidare är att märka, att jämlikt de sakkunnigas förslag erforderliga medel jämväl skulle erhållas från andra håll, nämligen dels genom särskilt medgiven växeldiskontering i riksbanken, varigenom i främsta rummet den kortare krediten bleve tillgodosedd, dels ock genom försträckningar ur en statslånefond.

Skulle det ur här ovan angivna synpunkter icke möta några betänkligheter att biträda förslaget om inlåningsrätt från allmänheten, framträder emellertid med särskild styrka frågan, huruvida centralföreningarna enligt förslaget erhållit en sådan organisation, att de obetingat kunna vinna allmänhetens förtroende. Detta är nämligen en nödvändig förutsättning för att förslaget må kunna realiseras.

Enligt riksdagens mening synes det härvidlag vara nödigt, att centralföreningarna underkastas bestämmelser, i trygghetsavseende full jämförliga med dem, som gälla för sparbankerna. Om så icke blir fallet, komma nämligen ett slags mindervärdiga sparkassor att tillskapas, vilket vore till skada icke blott för dem själva, utan även för sparbankerna. Genom en fullt betryggande organisation skulle å andra sidan möjlighet beredas för uppkomsten av ett slags jordbrukssparbanker. Det kapital, som i sådant fall uppkomme genom inlåning, skulle då uteslutande avses till förlagslån. Härigenom skulle ock tillfälle beredas för allmänheten att insätta sina besparingar även å orter, där sådan möjlighet nu saknas på nära håll.

Skärskådar man förslaget ur den här ovan angivna synpunkten, synes man böra medgiva, att de särskilda anordningar, som i nyssnämnda avseende föreslagits, i det stora hela torde få anses vara tillfredsställande.»

I detta uttalande finner sig utskottet kunna i allt väsentligt instämma. Särskilt vill utskottet ytterligare betona, att den påföljd, som befarats av att centralkassorna medgaves rätt till inlåning från allmänheten och att sålunda en ny konkurrent på penningmarknaden tillkomme, nämligen en stegring av inlåningsräntan och därmed även av utlåningsräntan näppeligen håller streck i verkligheten. Det ligger nämligen i sakens natur, att där konkurrerande penningiurättningar finnas, dessa framför allt måste söka vinna och utöka sin kundkrets genom att ställa

sin utlåning så fördelaktig som möjligt för de lånesökande. Bidrager vidare konkurrensen att hålla inlåningsräntan uppe, synes följden endast kunna bliva den att marginalen mellan in- och utlåningsräntan minskas. Bestyrkande för denna uppfattning är att, såsom sparbanksstatistiken utvisar, utlåningsräntan plägar vara lägst i de landsdelar, där konkurrensen mellan olika penninginrättningar är störst och högst i de norr-ländska länen, där antalet penninginrättningar är relativt litet, under det att inlåningsräntans höjd ej företer motsvarande växlingar.

Utskottet vill sålunda på förebragta skäl tillstyrka den föreslagna ändringen av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse ävensom förslaget till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit i den formulering desamma i propositionen nr 129 erhållit. Den utvidgning av rätten till inlåning till även andra bankmässiga räkningar än sparkasseräkning, dock icke ävistaräkningar, som det enligt förslaget skulle tillkomma Kungl. Maj:t att, där särskilda skäl föreligga, medgiva godkända centralkassor, synes nämligen utskottet endast innebära en förbättring gentemot 1913 års sakkunnigas förslag. Att centralkassa, vilken med Kungl. Maj:ts tillstånd från allmänheten mottagit insättningar, för den händelse den blir försatt i konkurs, bör jämnställas med sparbank och sålunda ett allmänt ombud utses att bevaka insättarnas intressen, torde med hänsyn till centralkassornas jämnställande i övrigt med sparbanker få anses som en naturlig konsekvens.

Av instämmandet med uttalandena i förra årets riksdagsskrivelse följer, att utskottet fäster stor vikt vid, att all möjlig samverkan med sparbankerna eftersträvas. Den i detta syfte av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen i 11 § av lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker synes härtill bereda de bästa möjligheter, varför utskottet för sin del vill tillstyrka densamma.

Att det under nuvarande situation synt olämpligt att föreslå upplägandet av en ny statslånefond, är självfallet. Den ersättning, som kunnat erbjudas centralkassorna utom garanti i form av statsobligationer, nämligen viss rätt till upplåning av medel från postsparbanken ävensom utsikt till motsvarande rätt i fråga om pensionsfondens medel, torde, enligt de av styrelsen för postsparbanken och av pensionsstyrelsen avgivna yttranden, åtminstone sedan lugnare förhållanden åter inträtt, kunna erbjuda ett ej obetydligt tillskott till centralkassornas rörelsekapital. Över den föreslagna ändringen av § 18 mom. 2 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket, varigenom bland annat nämnda upplåning i fråga om postsparbanken skulle möjliggöras, kommer utskottet emellertid att avgiva särskilt yttrande.

Utskottet får slutligen som sin åsikt anföra, att det synes utskottet sannolikt, att det i föreliggande förslag innefattade systemet för medelanskaffning skall visa sig tillfyllestgörande, men då förhållandena inom landets olika delar äro i hög grad växlande, torde det också få anses av största vikt att alla möjligheter för anskaffande av driftkapital hållas öppna.

Åberopande vad sålunda blivit anfört, får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 119 måtte

a) godkänna följande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk:

Mom. 1. Ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, (*jordbrukskassa*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel undfå bidrag utan återbetalningsskyldighet till de årliga förvaltningskostnaderna. Dessa bidrag utgå med två kronor för medlem under vart och ett av de fyra första åren näst efter det, då godkännandet givits, samt med en krona för medlem under vart och ett av följande sex år och beräknas efter det antal medlemmar, som jordbrukskassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft.

Mom. 2. Ekonomisk förening, som utgör sammanslutning för ett eller flera län av jordbrukskassor, (*centralkassa för jordbrukskredit*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel erhålla bidrag utan återbetalningsskyldighet dels till organisationskostnader med 2,000 kronor samt dels till de årliga förvaltningskostnaderna med 2,000 kronor under vart av de två första åren näst efter det, då godkännandet givits, med 1,000 kronor under vart av de följande fyra åren och med 500 kronor under vart av ytterligare fyra år.

Mom. 3. Då godkännande meddelas åt centralkassa för jordbrukskredit, skall tillika förordnas ett

ombud att å det allmännas vägnar öva tillsyn över centralkassans verksamhet.

Detsamma gäller beträffande jordbrukskassa i län, för vilket centralkassa ännu icke bildats och vunnit godkännande.

Mom. 4. Förenämnda statsbidrag kunna på ansökning utanordnas, förvaltningsbidrag, när revision av nästföregående årets förvaltning och räkenskaper ägt rum samt ansvarsfrihet för samma år beviljats styrelsen, och bidrag till organisationskostnader, så snart godkännandet meddelats.

Mom. 5. Fråga om erhållande av bidrag, som ovan sägs, handläggas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där vederbörande kassas styrelse har sitt säte.

Ansökan därom skall vara åtföljd av:

styrkt avskrift av kassans stadgar samt bevis om behörig registrering och om godkännande från det allmännas sida;

samt, såvitt fråga är om förvaltningsbidrag:

dels styrkta avskrifter av förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen för nästföregående år samt protokoll angående ansvarsfrihet för samma år för styrelsen,

dels ock,

där ansökningen göres av jordbrukskassa, en av dess styrelse på heder och samvete bestyrkt uppgift angående det antal medlemmar kassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft jämte särskilt yttrande över ansökningen antingen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, må vara förordnat att öva tillsyn över kassans verksamhet, eller av styrelsen för vederbörande centralkassa, därest jordbrukskassan är ansluten till en sådan,

samt, där ansökningen göres av centralkassa för jordbrukskredit, yttrande över ansökningen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet.

Efter prövning av ansökningshandlingarna äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att av det för ända-

målet anvisade statsanslaget utanordna det kassan, enligt vad ovan sägs, tillkommande bidraget.

Mom. 6. De ytterligare föreskrifter i ämnet, som må finnas erforderliga, meddelas av Kungl. Maj:t;

b) å extra stat för år 1916 under nionde huvudtiteln bevilja ett förslagsanslag å 10,000 kronor till statsbidrag åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk;

c) medgiva, att för varje centralkassa för jordbrukskredit, som vinner godkännande från det allmännas sida, svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor må från riksgäldskontoret överlämnas till Sveriges riksbank att av denna innehavas såsom en gemensam pant för samtliga centralkassans förbindelser, med rätt för kassans fordringsägare att använda panten till täckande av sina fordringar, i den mån kassans egna tillgångar, de belopp inberäknade, som på grund av medlemmarnas i kassan ansvarighet för dess förbindelser kunna från dem uttaxeras, därtill visa sig otillräckliga, och under villkor: *att* behovet av pantens tillgripande skall styrkas genom intyg av det ombud, som, efter vad ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet, *att* medgivande till pantens användande skall lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där centralkassans styrelse har sitt säte, därvid tillika skola meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för pantens tillgodogörande och för därigenom influtna medels fördelning mellan fordringsägarna, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen underrättas, då dylikt medgivande lämnats, *samt att* obligationerna därvid tillika i första hand hembjudas riksgäldskontoret till inlösen;

2:o) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 129 innefattande förslag till

a) lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

b) lag innefattande vissa bestämmelser om central-kassor för jordbrukskredit;

c) lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker; samt

3:o) att de av herrar Linders, Magnusson i Skövde och Olsson i Ramsta med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 väckta motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 maj 1915.

På det sammansatta utskottets vägnar:

JOHAN E. EKMAN.

Vid detta ärendes behandling inom utskottet hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Ekman*, *Gustafsson*, *Roos*, *Petersson* i Påboda, *Lindblad* och friherre *Hermelin* samt

av andra kammaren: herrar friherre *Adelswärd*, *Söderberg* i Stockholm, *Söderberg* i Hobborn, *Nilsson* i Tånga, *Ekerot* och greve *Hamilton*.

Reservationer:

av herr *Roos*, med instämmande av herr *Lindblad*:

Med fästad hänsyn såväl till frågans stora innebörd för vårt land som till de gynnsamma resultat som, särskilt i Tyskland, vunnits genom beredandet av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, vill jag för min del icke yrka avslag å föreliggande kungl. proposition nr 119, men vill — i betraktande av att erfarenhet helt och hållet saknas huruvida dessa kreditföreningar här i landet komma att vinna anslutning och i anseende till de av fullmäktige i riksgäldskontoret uttalade betänkligheterna — reservera mig mot den del av förslaget, som innehålles i kungl. propositionens sista stycke, och föreslå, att detsamma måtte erhålla följande ändrade lydelse: »samt dels medgiva att för centralkassa för jordbruks-

kredit, som vinner godkännande från det allmännas sida, svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor må intill ett sammanlagt belopp av högst 500,000 kronor överlämnas till Sveriges riksbank etc. Detta senare belopp motsvarar sammanlagda värdet av de panter, som till riksbanken borde överlämnas för de 5 centralkassor, vilka av Kungl. Maj:t beräknats komma att bildas under år 1916.

av herr *Nilsson* i Tånga, med instämmande av herr *Söderberg* i Stockholm:

Då en lånerätt, begränsad till 75 kronor per hektar, även om den till fullo utnyttjas, icke kan anses fylla behovet av rörelsekapital vid småbruk med intensiv drift, allraminst i trakter med höga jordpriser, där avsevärda kapital måste fastlåsas i fastigheten, har jag ansett, att utskottet bort föreslå, att § 8 i kungörelsen angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor erhåller följande lydelse:

Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket medlem är berättigad att genom kassan erhålla lån (medlems lånerätt) skall vara i stadgarna bestämt och må ej sättas högre än till 100 kronor för varje hektar jord, för vilken han äger delaktighet i kassan.

av herr *Söderberg* i Stockholm.

*Bilaga I.***Förslag**

till

**kungörelse angående godkännande från det allmännas sida av
vissa jordbrukskassor.**

Häri genom förordnas:

Villkor för jordbrukskassas godkännande:

§ 1.

Jordbrukskassa kan vinna godkännande från det allmännas sida på nedan angivna villkor.

§ 2.

Jordbrukskassan skall vara organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet.

§ 3.

Kassans stadgar skola innehålla bestämmelser uti de i §§ 4—21 här nedan berörda ämnen; och må dessa bestämmelser icke avvika från vad i nämnda §§ föreskrives.

§ 4.

Kassans verksamhetsområde skall vara sammanhängande samt skilt från andra jordbrukskassors och ej större, än att kassans medlemmar kunna förutsättas känna varandras personliga och ekonomiska förhållanden.

§ 5.

Kassan skall vara tillförbunden att, därest centralkassa för jordbrukskredit finnes bildad eller bildas för det län, inom vilket kassans

styrelse har sitt säte, iakttaga vad på jordbrukskassan ankommer för vinnande av inträde i centralkassan.

§ 6.

Till medlem i kassan må icke kunna antagas annan än i Sverige bosatt svensk undersåte, här i landet registrerad ekonomisk förening eller svensk kommun.

§ 7.

Delaktighet i jordbrukskassan beräknas efter det antal hektar jord, för vilket medlem vunnit inträde i densamma.

För ägare eller brukare av jord inom kassans verksamhetsområde kan nämnda antal icke överstiga det antal hektar odlad jord han verkligen äger eller brukar inom området; dock att, om brukningsdel sträcker sig över gränsen för detta, delaktighet i kassan må kunna vinnas för den areal odlad jord, brukningsdelen i sin helhet innehåller.

Är fastighet av ägaren upplåten åt annan till brukande, må ägaren ej vinna delaktighet för mer än hälften av fastighetens areal odlad jord.

Beträffande annan medlem än i andra stycket avses, skola stadgarna ange det antal hektar jord, för vilket sådan medlem skall anses ingå i kassan.

I övrigt skall gälla, att ingen må kunna vinna inträde i kassan för mer än femtio hektar jord eller för större areal, än som motsvarar en tiondel av den sammanlagda areal, för vilken medlemskap i kassan vunnits, att vid beräkning av den areal, för vilken delaktighet må vinnas, område, som understiger en hektar, räknas för en hektar, och att jämväl i övrigt brutet tal utjämnas till närmast högre hela tal, att medlem icke må för samma brukningsdel vara medlem jämväl i annan jordbrukskassa, samt att stadgarna skola innehålla bestämmelser angående de jämkningar uti delaktigheten, som betingas därav, att medlem må hava upphört att vara ägare eller brukare av jord, varför delaktighet vunnits, eller att genom utträde av medlemmar den areal, för vilken han äger delaktighet, kommit att överstiga en tiondel av den sammanlagda areal, för vilken medlemmarna äga delaktighet i kassan.

§ 8.

Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket medlem är berättigad att genom kassan erhålla lån, (medlems *lånerätt*) skall vara i stadgarna

bestämt och må ej sättas högre än till sjuttifem kronor för varje hektar jord, för vilken han äger delaktighet i kassan.

§ 9.

Beträffande medlemmarnas bidragsplikt och deras ansvarighet för kassans förbindelser skall särskilt iakttagas:

1:o) att medlems insats skall vara minst tio kronor för varje påbörjat tiotal hektar jord, varför han vunnit inträde i kassan;

2:o) att medlemmarna skola vid behov vara underkastade uttaxering intill visst i stadgarna bestämt belopp för år räknat; samt

3:o) att medlems personliga ansvarighet icke må bestämmas lägre än till ett belopp, motsvarande en och en halv gång hans lånerätt.

§ 10.

Beträffande insatserna skall gälla:

1:o) att minst en tiondel av varje tecknad insats skall kontant inbetalas samt återstoden inom ett år efter tecknandet;

2:o) att insatserna skola sammanföras under benämning jordbrukskassans insatskapital;

3:o) att av detta insatskapital må tagas de medel, som erfordras till insatser i vederbörande centralkassa för jordbrukskredit; samt

4:o) att kassan må kunna av sin årsvinst, i den mån den ej, efter vad nedan sägs, skall avsättas till bildande av reservfond eller enligt medgivandet i § 12 användas till återgåldande av sådan tidigare uttaxering, som ägt rum till täckande av förlust, efter beslut å förenings-sammanträde lämna medlemmarna utdelning å deras insatser, dock ej efter högre räntefot än medlemmen skulle fått åtnjuta, därest insatsbeloppet i stället under det år, varom fråga är, inestått å sparkasseräkning i kassan, eller, därest sparkasserörelse för egen räkning ej av denna under året bedrivits, efter högre räntefot än fem för hundra.

§ 11.

Av årsvinsten, efter avdrag av vad som åtgår till betäckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, skola minst femton procent avsättas till reservfond. Vid beräkning av det belopp, som sålunda minst skall avsättas till reservfonden, må ej från årsvinsten avdragas den andel däri, som kan hava tillerkänts styrelseledamot eller annan såsom arvode

(tantien). Då reservfonden uppgår till ett belopp, motsvarande tio procent av det sammanlagda beloppet av medlemmarnas lånerätt jämte, därest kassan för egen räkning driver sparkasserörelse, hälften av insättarnas behållning enligt senaste räkenskapsavslutning, erfordras icke vidare avsättning till densamma; nedgår reservfonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning till densamma ånyo vidtaga.

Till ersättande av förlust, som kan täckas genom den uttaxering, medlemmarna äro skyldiga underkasta sig för det år, under vilket förlusten uppstått, må reservfonden ej anlitas, annat än i den mån den överstiger nyss angivna storlek.

§ 12.

Av årsvinsten, i den mån den ej åtgår för avsättning till reservfonden, må efter beslut å föreningssammanträde kunna till medlemmarna återgäldas belopp, som under något föregående år å dem uttaxerats till täckande av förlust.

§ 13.

Kassans verksamhet för beredande av lån åt medlemmarna skall kunna bestå dels i utlämnande av direkta lån i mån av tillgång till därför erforderliga medel samt dels i förmedling åt medlemmarna av växellån.

För erhållande av lån erfordras att inom kassans verksamhetsområde äga eller bruka minst en halv hektar odlad jord.

§ 14.

De ändamål, för vilka lån må kunna av kassan lämnas medlemmarna, skola vara i stadgarna angivna och må ej vara andra än följande, nämligen:

a) inköp av:

1:o) för jordbruket nödiga eller nyttiga husdjur och maskiner;

2:o) utsäde;

3:o) foder- och gödselmedel samt torvströ;

b) beredande av rörelsemedel i övrigt för jordbrukets drift under de tider av året, då fastighetens avkastning är lägst;

c) beredande av medel för bedrivande av sådan binäring till jordbruket, vilken lämpar sig för egendomen;

d) anläggande av vatten- eller avloppsledning eller anordning för gödsels tillvaratagande eller för ekonomiskt utnyttjande av jordbruks-egendoms tillgångar med vad därtill hör;

e) smärre grundförbättringar samt uppförande av smärre ekonomi-byggnader;

f) erläggande av insats för inträde i annan ekonomisk förening, som avser antingen beredande av tillgång till redskap och maskiner, som erfordras för jordbruket, eller utsäde eller foder- och gödselmedel eller torvströ eller avelsdjur, eller ock tillgodogörande av produkter av jordbruket eller någon dess binäring.

§ 15.

För ändamål, varom i § 14 under d) och e) förmäles, må växelkredit icke användas.

I övrigt skall gälla, att för ett och samma ändamål växelkredit ej må anlitas under längre tid i en följd än nio månader, att lån, som kassan lämnar av medel, vilka den anskaffat genom upptagande av lån, ej må utlämnas på längre återbetalningstid, än den kassan själv åtnjuter; samt att, därest kassan för egen räkning mottager insättningar på sparkasseräkning, minst sex tiondelar av de hos kassan insatta medlens sammanlagda belopp skall redovisas i sådan kassareserv, som omförmäles i § 17 här nedan, eller i lån å återbetalningstid, som ej överstiger ett år.

§ 16.

För förmedling av växellån må kassan kunna betinga sig viss provision.

Storleken av dylik provision bestämmes å föreningssammanträde, men må icke under några förhållanden för växlar med omloppstid icke överstigande tre månader uppgå till mer än en fjärdedels procent av växelbeloppet, däri inbegripet även den provision, som må uppbäras av centralkassan för den växelförpliktelse den kan behöva ikläda sig för ändamålet.

§ 17.

Kassan må för egen räkning icke driva annan inlåningsrörelse än å sparkasseräkning och icke mottaga insättningar annat än från med-

lemmarna eller, i den mån dessa utgöras av ekonomiska föreningar, deras medlemmar.

Innan insatskapitalet uppgår till minst ettusen kronor, må sådan inlåningsrörelse icke påbörjas.

Å medel, som insätts å sparkasseräkning, må icke gottgöras ränta för högre belopp än två tusen kronor av varje insättares tillgodohavande.

Ej må kassan ikläda sig skyldighet att återbetala på sparkasseräkning insatta medel annorledes än viss tid efter uppsägning; styrelsen dock lämnat öppet att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, i särskilda fall medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång.

Jordbrukskassa, som för egen räkning driver sparkasserörelse, vare skyldig att i tillgångar, bestående av statens, allmänna hypoteksbankens, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller kommuners obligationer eller fordran hos bankinrättning, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente, eller hos godkänd centralkassa för jordbrukskredit, till vilken kassan är ansluten, redovisa kassareserv, som tillsammans med den ineliggande kassan motsvarar minst en tiondel av insättarnas behållning. Pantsatt tillgång, som nu sagts, må härvid icke tagas i beräkning; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av kassan till fullo begagnats, den må beräknas till det belopp, som kassan enligt avtalet äger ytterligare utbekomma.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbibras till föreskrivet belopp.

§ 18.

Kassans inlåning må icke överskrida det belopp, vartill medlemmarnas sammanlagda lånerätt uppgår, ökat med två tredjedelar av det inbetalda insatskapitalet och fem gånger beloppet av reservfonden.

§ 19.

Angående kassarörelsen skola stadgarna innehålla sådana föreskrifter, att dels inflytande medel, som icke omedelbart åter utbetalas, i mån ej särskilda hinder däremot möta, genast insätts, om jordbrukskassan är medlem av godkänd centralkassa för jordbrukskredit, hos denna, och eljest i sparbank eller annan bankinrättning samt dels varje in- och utbetalning på styrelsens ansvar kontrolleras av minst en styrelseledamot utom kassaförvaltaren; och skall vad sålunda stadgats gälla även be-

träffande medel, som kassan uppbär såsom ombud för vederbörande centralkassa för jordbrukskredit eller, där anslutning till sådan ännu icke kunnat vinnas, den sparbank eller annan penninginrättning, med vilken kassan må samarbeta.

§ 20.

Styrelsen för jordbrukskassan skall vara ålagt att vid sin förvaltningsberättelse föga vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret.

Jämte vad i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar är stadgat skall i avseende å upprättande av balansräkning iakttagas:

1:o) jordbrukskassans tillgångar må ej upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp, än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande;

2:o) andra tillgångar än sådana, som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må dock kunna upptagas till högre belopp, än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande, så framt särskilda omständigheter kunna anses lämna fog därför och dessa i förvaltningsberättelsen fullständigt angivas;

3:o) osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta, och värdelösa fordringar avskrivs;

4:o) tillgångar, avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må ej i vidare mån, än som betingas av därå nedlagda förbättringar, upptagas till högre värde än det, vartill de varit uppförda i närmast föregående balansräkning;

5:o) de belopp, vartill insatskapitalet, reservfonden samt andra fonder uppgå, skola var för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna;

6:o) kostnader för kassans bildande, organisations- eller förvaltningskostnader må ej uppföras såsom tillgång.

§ 21.

Kassa, som för egen räkning driver sparkasserörelse, skall, därest godkännandet från det allmännas sida i den ordning här nedan sägs återkallas, vara pliktig träda i likvidation, så snart beslutet om återkännandet vunnit laga kraft.

§ 22.

Jordbrukskassa skall för att vinna godkännande bestå av minst 15 medlemmar.

Allmänna bestämmelser.

§ 23.

Ansökan om godkännande prövas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där jordbrukskassans styrelse har sitt säte, och må göras antingen i samband med ansökningen om kassans registrering eller därefter. I sistnämnda fall skall ansökningen vara åtföljd av ett exemplar av kassans stadgar.

§ 24.

Det ombud, som enligt vad särskilt är stadgat skall förordnas att å det allmännas vägnar utöva tillsyn över godkänd jordbrukskassa i län, för vilket centralkassa ännu icke bildats och vunnit godkännande, utses av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Förordnande, som nu är sagt, gäller tills vidare och intill dess annorledes beslutas.

Ombudet skall deltaga i den årliga revisionen av jordbrukskassans förvaltning och är dessutom berättigat att även eljest, när ombudet så finner gott, taga kännedom om kassans protokoll och bokföring samt värdehandlingar och kassabehållning; åliggande det ombudet, som av allmänna medel undfår gottgörelse enligt grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer, att efter varje verkställd undersökning till Kungl. Maj:ts befallningshavande avgiva berättelse därom ävensom att ofördröjligen underrätta Kungl. Maj:ts befallningshavande, därest anledning synes ombudet hava förekommit, att det kassan meddelade godkännandet bör återkallas.

Underrättelse om tid och ställe för berörda revision skall styrelsen för jordbrukskassan minst 14 dagar förut lämna ombudet.

Beträffande jordbrukskassa i annat län, än som avses i första stycket, skall vad som stadgas i tredje stycket om rätt för allmänt ombud att taga kännedom om kassas protokoll och bokföring samt värdehandlingar och kassabehållning äga motsvarande tillämpning i avseende å det ombud, som skall förordnas att övervaka vederbörande centralkassas verksamhet.

§ 25.

Ändring av stadgarna beträffande godkänd jordbrukskassas ändamål och uti de i §§ 4—21 här ovan angivna hänseenden må ej vinna tillämpning, förrän densamma av Kungl. Maj:ts befallningshavande godkänts.

§ 26.

Godkänd jordbrukskassa må ej idka annan rörelse än penningrörelse eller bereda lån åt andra än medlemmar i kassan.

Sådan kassa må icke samtidigt vara medlem av mer än en centralkassa för jordbrukskredit, och må icke, så länge den är medlem av centralkassa, förskaffa sig kredit i annan kreditinrättning.

§ 27.

Det åligger godkänd jordbrukskassa att årligen avgiva statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

§ 28.

Nedgår antalet medlemmar i godkänd jordbrukskassa under 15, och fylles ej antalet inom en månad efter erinring om förhållandet från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida, eller iakttaget kassan icke i vad på den ankommer föreskrifterna uti §§ 24—27, eller handhavas dess angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, kan godkännandet av Kungl. Maj:ts befallningshavande återkallas.

Har godkännandet för jordbrukskassa återkallats, skall underrättelse därom genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg ofördröjligen kungöras i den stads tidning, där Kungl. Maj:ts befallningshavande har sitt säte, eller, om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, ävensom, där kassans styrelse har sitt säte å annan ort, i en tidning å denna ort.

§ 29.

Till jordbruk hänföres i denna kungörelse även trädgårdsskötsel och annan därmed jämförlig verksamhet, som avser frambringande av kulturväxter.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1916.

Bilaga II.

Förslag

till

kungörelse angående godkännande från det allmännas sida av vissa centralkassor för jordbrukskredit.

Härigenom förordnas:

Villkor för centralkassas godkännande:

§ 1.

Centralkassa för jordbrukskredit kan vinna godkännande från det allmännas sida på nedan angivna villkor.

§ 2.

Centralkassan skall vara organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet och hava till uteslutande ändamål att främja de anslutna jordbrukskassornas gemensamma syfte.

§ 3.

Kassans stadgar skola innehålla bestämmelser uti de i §§ 4—19 här nedan berörda ämnen; och må dessa bestämmelser icke avvika från vad i nämnda §§ föreskrives.

§ 4.

Centralkassans verksamhetsområde skall vara sammanhängande samt skilt från andra centralkassors och må utgöras av ett, två eller högst tre län.

§ 5.

Till medlem i centralkassan må endast kunna intagas godkänd jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassans verksamhetsområde.

§ 6.

Insatserna i centralkassan skola lyda å minst tio kronor.
Jordbrukskassa skall vid inträdet teckna insatser för minst fyra-hundra kronor.

§ 7.

Ansluten jordbrukskassas ansvarighet för centralkassans förbindelser må icke bestämmas lägre än till ett belopp motsvarande trettio gånger det sammanlagda insatsbelopp, med vilket jordbrukskassan ingått i centralkassan.

§ 8.

Jordbrukskassa må ej ingå med så många insatser, att det belopp, varmed den blir ansvarig för centralkassans förbindelser, kommer att överstiga två tredjedelar av det sammanlagda belopp, intill vilket dess medlemmar i sin ordning äro ansvariga för dess förbindelser.

Skulle för någon ansluten kassa sistnämnda ansvarighetsbelopp nedgå så, att det belopp, varmed den ansvarar för centralkassans förbindelser, överstiger nyssnämnda gräns, skall den anslutna kassan vara pliktig att, efter erinring om förhållandet från centralkassans sida, vid tiden för den räkenskapsavslutning inom denna, som infaller näst efter en månad sedan erinringen gjordes, utträda ur centralkassan med så många insatser, att det rätta förhållandet mellan ansvarighetsbeloppen återställles, såvida ej rättelse dessförinnan skett genom intagande av nya medlemmar i den anslutna kassan.

§ 9.

Beträffande insatserna skall gälla:

1:o) att minst en tiondel av varje tecknad insats skall kontant inbetalas samt återstoden inom ett år efter tecknandet;

2:o) att insatserna skola sammanföras under benämning centralkassans insatskapital;

3:o) att centralkassan må kunna av sin årsvinst, i den mån den ej efter vad nedan sägs skall avsättas till bildande av reservfond, efter beslut å föreningssammanträde lämna anslutna jordbrukskassor utdelning å deras insatser, dock ej efter högre räntefot än dessa skulle fått åtnjuta, därest insatsbeloppet i stället under det år, varom fråga är, inestått på deposition hos centralkassan.

§ 10.

Av årsvinsten, efter avdrag av vad som åtgår till betäckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, skola minst femton procent avsättas till reservfond. Vid beräkning av det belopp, som sålunda minst skall avsättas till reservfonden, må ej från årsvinsten avdragas den andel däri, som kan hava tillerkänts styrelseledamot eller annan såsom arvode (tantiem). Då reservfonden uppgår till ett belopp, motsvarande tio procent av det sammanlagda beloppet av medlemmarnas i § 11 omförmälda lånerätt jämte hälften av insättarnas behållning enligt senaste räkenskapsavslutning, erfordras icke vidare avsättning till densamma; nedgår reservfonden under vad sålunda stadgats, skall avsättning till densamma ånyo vidtaga.

§ 11.

Det högsta belopp, intill vilket jordbrukskassa skall vara berättigad att genom centralkassan erhålla lån, (jordbrukskassas lånerätt) skall vara i stadgarna bestämt och må ej sättas högre än till halva det belopp, varmed jordbrukskassan ansvarar för centralkassans förbindelser, ökat med hälften av det sammanlagda belopp, intill vilket jordbrukskassans medlemmar i sin ordning äga lånerätt i denna.

§ 12.

Centralkassans verksamhet för att bereda de anslutna jordbrukskassorna lån skall kunna ske dels genom beviljande av direkta lån i mån av tillgång till därför erforderliga medel samt dels genom förmedling åt nämnda kassors medlemmar av växellån.

I övrigt skall gälla, att lån, som centralkassan lämnar av medel, vilka den anskaffat genom upptagande av lån, ej må utlämnas på längre återbetalningstid än den kassan själv åtnjuter, samt att minst sex tion-

delar av de hos kassan insatta medlens sammanlagda belopp skall redovisas i sådan kassareserv, som omförmäles i § 15 här nedan eller i lån å återbetalningstid, som ej överstiger ett år.

§ 13.

För förmedling av växellån må centralkassan kunna betinga sig viss provision.

Storleken av dylik provision bestämmes å föreningssammanträde, men må icke under några förhållanden för växlar med omloppstid icke överstigande tre månader uppgå till mer än en åttondels procent å växelbeloppet.

§ 14.

Centralkassan må av anslutna jordbrukskassor kunna mottaga medel till förräntning såväl å sparkasseräkning och depositionsräkning som å upp- och avskrivningsräkning och löpande räkning.

Dessutom må centralkassan kunna mottaga insättningar å sparkasseräkning från anslutna jordbrukskassors medlemmar. Härvid skall dock iakttagas, att ränta icke får gottgöras för högre belopp än tre tusen kronor av varje insättares tillgodohavande.

Ej må kassan ikläda sig skyldighet att återbetala på sparkasseräkning insatta medel annorledes än viss tid efter uppsägning; styrelsen dock lämnat öppet att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, i särskilda fall medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång.

Angående den inlåningsrätt, som, utöver vad ovan sägs, kan varda centralkassan i särskild ordning medgiven, skola de villkor, som vid medgivandets lämnande föreskrivas, lända till efterrättelse.

§ 15.

Centralkassan skall vara skyldig att i tillgångar, bestående av statens, allmänna hypoteksbankens, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller kommuners obligationer eller fordran hos bankinrättning, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente, redovisa kassareserv, som tillsammans med den inneliggande kassan motsvarar minst en tiondel av insättarnas behållning. Pantsatt tillgång, som nu sagts, må härvid icke tagas i beräkning; dock att, där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan till fullo begagnats, den må

beräknas till det belopp, som kassan enligt avtalet äger ytterligare utbetkomma.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

§ 16.

Centralkassans inlåning må icke överskrida det belopp, vartill de anslutna jordbrukskassornas sammanlagda lånerätt uppgår, ökat med två tredjedelar av det inbetalda insatskapitalet och fem gånger beloppet av reservfonden.

§ 17.

Styrelsen för centralkassan skall vara ålagt att vid sin förvaltningsberättelse foga vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret.

Jämte vad i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar är stadgat skall i avseende å upprättande av balansräkning iakttagas:

1:o) centralkassans tillgångar må ej upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp, än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande;

2:o) andra tillgångar än sådana, som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må dock kunna upptagas till högre belopp, än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande, så framt särskilda omständigheter kunna anses lämna fog därför och dessa i förvaltningsberättelsen fullständigt angivas;

3:o) osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta, och värdelösa fordringar avskrivnas;

4:o) tillgångar, avsedda till stadigvarande bruk för kassan, må ej i vidare mån, än som betingas av därå nedlagda förbättringar, upptagas till högre värde än det, vartill de varit uppförda i närmast föregående balansräkning;

5:o) de belopp, vartill insatskapitalet, reservfonden samt andra fonder uppgå, skola var för sig i balansräkningen uppföras bland skulderna;

6:o) kostnader för kassans bildande, organisations- eller förvaltningskostnader må ej uppföras såsom tillgång.

§ 18.

Ansluten jordbrukskassa skall vara tillföribunden att i fråga om den allmänna skötseln av sin rörelse och sin räkenskapsföring ställa sig centralkassans anvisningar till efterrättelse samt att lämna av centralkassan utsedd revisor de tillfällen att taga del av sina böcker och värdehandlingar m. m., som erfordras för att revisorn skall kunna ordentligt fullgöra sitt uppdrag; allt vid äventyr att eljest kunna uteslutas ur centralkassan.

§ 19.

Återkallas i den ordning här nedan sägs godkännandet från det allmännas sida, skall centralkassan vara pliktig träda i likvidation, så snart beslutet därom vunnit laga kraft.

Har såsom villkor för medgivande, som avses i § 14 sista stycket, stadgats, att, om medgivandet återkallas, kassan skall träda i likvidation, skall skyldighet att öppna likvidation inträda genast efter erhållen del av beslut om medgivandets återkallande.

§ 20.

Centralkassa må ej vinna godkännande från det allmännas sida, med mindre den består av minst tio jordbrukskassor samt dessa tecknat ett sammanlagt insatskapital av minst sex tusen kronor.

Allmänna bestämmelser.

§ 21.

Ansökan om godkännande prövas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där centralkassans styrelse har sitt säte, och må göras antingen i samband med ansökan om centralkassans registrering eller därefter. I sistnämnda fall skall ansökningen vara åtföljd av ett exemplar av centralkassans stadgar.

§ 26.

Revisionsberättelse angående godkänd centralkassas förvaltning jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning skall ofördröjligen offentliggöras i den stads tidning, där Kungl. Maj:ts befallningshavande, hos vilken centralkassan vunnit godkännande, har sitt säte, eller om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, ävensom, där kassans styrelse har sitt säte å annan ort, i en tidning å denna ort.

§ 27.

Det åligger godkänd centralkassa att årligen avgiva statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

§ 28.

Nedgår antalet anslutna jordbrukskassor i godkänd centralkassa under tio eller sammanlagda insatskapitalet under sex tusen kronor, och fylles ej antalet jordbrukskassor eller täckes ej bristen i insatsbeloppet inom två månader efter erinring om förhållandet från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida, eller iakttagar centralkassan icke i vad på den ankommer föreskrifterna i §§ 22—27 härförut eller handhavas dess angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till kassan, kan godkännandet av Kungl. Maj:ts befallningshavande återkallas.

Har godkännandet för centralkassan återkallats, skall underrättelse därom genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes försorg ofördröjligen kungöras i den stads tidning, där Kungl. Maj:ts befallningshavande har sitt säte, eller, om flera tidningar där utgivas, i den av dessa, där allmänna påbud för staden vanligen meddelas, ävensom, där kassans styrelse har sitt säte å annan ort, i en tidning å denna ort. Beträffande centralkassa, som efter ty särskilt är stadgat erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att från allmänheten mottaga insättningar å bankmässig räkning, skall dessutom anmälan om återkallandet ofördröjligen göras hos Kungl. Maj:t.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1916.

§ 22.

Det ombud, som enligt vad särskilt är stadgat, skall förordnas att å det allmännas vägnar utöva tillsyn över godkänd centralkassas verksamhet, utses av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där kassan vunnit godkännande.

Förordnande, som nu är sagt, gäller tills vidare och intill dess annorledes beslutas.

Ombudet skall deltaga i den årliga revisionen av centralkassans förvaltning och är dessutom berättigat att även eljest, när ombudet så finner gott, taga kännedom om centralkassans protokoll och bokföring samt värdehandlingar och kassabehållning; åliggande det ombudet, som av allmänna medel undfår gottgörelse enligt grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer, att efter varje verkställd undersökning till Kungl. Maj:ts befallningshavande avgiva berättelse därom ävensom att ofördröjligen underrätta Kungl. Maj:ts befallningshavande, därest anledning synes ombudet hava förekommit, att det centralkassan eller någon till densamma ansluten jordbrukskassa meddelade godkännandet bör återkallas.

Underrättelse om tid och ställe för berörda revision skall styrelsen för centralkassan minst fjorton dagar förut lämna ombudet.

§ 23.

Ändring i stadgarna beträffande godkänd centralkassas ändamål och uti de i §§ 4—19 här ovan angivna hänseenden må ej vinna tillämpning, förrän densamma av Kungl. Maj:ts befallningshavande godkänts.

§ 24.

Godkänd centralkassa må ej idka annan rörelse än penningrörelse eller bereda lån åt andra än anslutna jordbrukskassor.

§ 25.

Godkänd centralkassa skall vidtaga erforderliga åtgärder för en i allo sakkunnig uppsikt över och revision av anslutna jordbrukskassors verksamhet och förvaltning.